

KARAYOLUYLA TEHLİKELİ MADDE TAŞIMADAN DOĞAN HUKUKİ SORUMLULUK

*Legal Liability in Contracts for Carriage of
Hazardous Goods by Road*

Serhat KÜÇÜKÇAPRAZ*

Öz

Tehlikeli maddelerin taşınması faaliyeti için öngörölmüş ayrı bir sözleşme tipi olmadığı için tehlikeli maddeler de taşıma sözleşmesi kapsamında taşınmaktadır. Tehlikeli maddelerin taşınması faaliyetini diğer yüklerin taşınması faaliyetinden ayıran en önemli husus ise bu taşıma faaliyetinde sözleşme taraflarının yükümlülüklerinin ağırlaşıyor olmasıdır.

Tehlikeli maddelerin karayoluyla taşınması faaliyetinde Karayolu İle Uluslararası Eşya Taşıma Sözleşmesine İlişkin Anlaşma (CMR) ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK) ile birlikte uluslararası alanda düzenlenmiş olan Tehlikeli Maddelerin Karayolu ile Uluslararası Taşımacılığına İlişkin Avrupa Anlaşması (ADR) ve ulusal taşıma faaliyetlerinde uygulanmak üzere hazırlanmış olan Tehlikeli Maddelerin Karayoluyla Taşınması Hakkında Yönetmelik (TMKTHY) uygulama alanı bulacaktır. Tarafların yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğinin belirlenmesinde ADR ve TMKTHY referans noktaları olacaktır.

* Enerji Uzmanı, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Doktora Programı Öğrencisi, serhatkucucapraz@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2760-9126.

Makale Gönderim Tarihi/Received: 19.11.2019.

Makale Kabul Tarihi/Accepted: 25.02.2020.

Atıf/Citation: Küçükçapraz, Serhat. "Karayoluyla Tehlikeli Madde Taşımadan Doğan Hukuki Sorumluluk." *ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi* 2, no: 1 (2020): 187-228.

Tehlikeli maddelerin taşınması faaliyetinde sözleşme taraflarının yükümlülük ve sorumlulukları ulusal ve uluslararası düzenlemeler doğrultusunda bu çalışmada incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Taşıma Sözleşmesi, Tehlikeli Madde, Uluslararası Taşımacılığın İlişkin Avrupa Anlaşması (ADR), Uluslararası Eşya Taşıma Sözleşmesine İlişkin Anlaşma (CMR), Tehlikeli Maddelerin Karayoluyla Taşınması Hakkında Yönetmelik (TMKTHY).

Abstract

Since there is no separate contract for the transportation of hazardous goods, hazardous goods are also transported under the contract of carriage. The most important issue that distinguishes the transportation of hazardous goods from the transportation of other goods is that the obligations of the contracting parties are getting harder in this type of transportation activity.

In addition to CMR and Turkish Commercial Code Law, ADR which is arranged in international area and The Regulation on Transportation of the Hazardous Goods by Road which is prepared to be used in national transportation activities will find application area in the transportation of hazardous goods by road. ADR and The Regulation on Transportation of the Hazardous Goods by Road will be the reference points in determining whether the parties have fulfilled their obligations.

The obligations and responsibilities of the contracting parties in the transportation of hazardous goods are studied in this work in line with the national and international regulations.

Keywords: Contract of Carriage, Hazardous Goods, European Agreement Concerning the International Carriage of Dangerous Goods by Road (ADR), Convention on the Contract for the International Carriage of Goods by Road (CMR), The Regulation on Transportation of the Hazardous Goods by Road.

I. GENEL OLARAK

Taşıma faaliyeti bir taşıma sözleşmesi ile yapılacaktır.¹ Taşıma sözleşmesi de Borçlar Hukuku anlamında, karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanı ile kurulan rızai² bir sözleşmedir.³ Taşıyıcının taşıma sözleşmesinden doğan borçlarından birisi yükün korunması ve yüke özen gösterilmesidir. Taşıyıcının bu borcunu yerine getirebilmesi için yüke zilyet olması gerekir.

CMR'nin uygulanacağı taşımalarda da CMR m. 1'de taşıma sözleşmesinin varlığı aranmıştır.⁴ CMR bazı taşımaları kapsam dışında bırakmıştır. Bu taşımalar CMR m. 1/4'te düzenlenmiştir. Buna göre; uluslararası posta antlaşmaları hükümleri uyarınca yapılan taşımalarda, cenaze taşımalarında ve ev eşyası taşımalarında CMR hükümleri uygulanmayacaktır. CMR m. 1 uyarınca uygulanma şartlarından birisi yükün taşıyıcı tarafından teslim alındığı yer ile teslim edileceği yerin iki ayrı devlet sınırları içinde bulunmasıdır. Bu uygulanma şartının bulunmadığı taşımalarda CMR uygulanmayacaktır. Ülke içerisinde yapılan taşımalarda TTK uygulama alanı bulacaktır.

Tehlikeli yükün taşınması faaliyetinde, tehlikeli yüke gösterilmesi gereken dikkat ve özen, sıradan yüklere gösterilmesi gereken dikkat ve özenden ayrılmaktadır. Tehlikeli yüklerin taşınması faaliyeti

-
- ¹ Komisyoncunun taşıyıcı sayıldığı haller hariç komisyon sözleşmesi buraya dâhil değildir. Arslan Kaya, "Kara Yolu İle Eşya Taşınmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin (CMR) Uygulanma Şartları Ve Öngörülen Sorumluluğun Esasları (1)", *Oğuz İmregün'e Armağan Kitabı* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 1998), 314.
 - ² Taşıma sözleşmesinin rızai veya ayni akit olması hususu ETKK'da tartışma konusu olmuştur. Ancak 6102 sayılı TTK'da yapılan düzenleme bu tartışmaları sonlandırmıştır. Ayrıntı için Bkz. Süleyman Kıran, *Taşıma Hukukunda Karayoluyla Tehlikeli Eşya Taşınması* (Ankara, Adalet Yayınevi, 2015), 18.
 - ³ Banu Bozkurt Bozabalı, *Türk Hukukunda ve Uluslararası Hukukta Havayoluyla Yolcu Taşıma Sözleşmelerinde Taşıyanın Ölüm ve Cismani Zarardan Doğan Hukuki Sorumluluğu* (Doktora Tezi, Yeditepe Üniversitesi, 2010), 22; Gönen Eriş, *Açıklamalı İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu* 4. Cilt (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2010), 4546; Safa Reisoğlu, *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2012), 62.
 - ⁴ Turkyay Özdemir, *Uluslararası Eşya Taşıma Hukuku (Zıya ve/veya Hasar Sorumluluğu)* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2006), 16.

uluslararası sözleşmeler, kanunlar ve yönetmeliklerle daha sıkı kurallara bağlandığı için bu kurallara uyularak taşıma işi icra edilmelidir.

II. TEHLİKELİ MADDE KAVRAMI VE TEHLİKELİ MADDELERİN SINIFLANDIRILMASI

Doktrinde genel kabul gören bir tehlikeli madde tanımı bulunmamaktadır. Uluslararası düzenlemelerde de tehlikeli madde tanımlanmamıştır. Tehlikeli maddeye dair tanımlamalardan bazıları şunlardır: tehlikeli madde, karakteri veya taşınma durumundaki zorluklar sebebiyle canlı veya cansız tüm varlıklara zarar verebilecek nitelikte olan maddelerdir.⁵ UZUN, nükleer ve kimyasal nitelik taşıyan maddeleri genel olarak tehlikeli madde olarak tanımlamaktadır.⁶ VURUK, tehlikeli maddeleri, patlayıcı, parlayıcı, kolay yanıcı, yakıcı, zehirli, mikrop bulaştırıcı, radyoaktif, aşındırıcı, kendi kendine tutuşan, ıslanıldığında yanan ve diğer tehlikeleri oluşturan maddeler olarak tanımlamıştır.⁷ BALİ-GÖZTEPE tehlikeli maddeleri, üretimi, kullanımı, elleçlenmesi, depolanması ve taşınması esnasında bulunduğu çevre ve yakınında bulunanları tehlikeye düşürebilen ya da zarar verebilen katı, sıvı ve gaz formatlarında bulunabilen maddeler olarak tanımlamıştır. Her somut olayda taşınan maddelerin tehlikelilik niteliği kendine özgü durumu içerisinde incelendiği için doktrinde farklı tanımlar yapılmıştır. Doktrinde sınırlayıcı tanım yapmaktan kaçınılmıştır.

4925 sayılı Karayolu Taşıma Kanunu'nda tehlikeli madde tanımı yapılmamış, bunun yönetmeliklerle belirlenmesi yoluna gidilmiştir.⁸ Karayolu Taşıma Yönetmeliği'nde de tanım yapılmamıştır.

⁵ Natig Asgarov, "Gönderenin Taşıma Sözleşmesi Gereğince Tehlikeli Eşya Hakkında Beyanda Bulunma Yükümlülüğü," *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi* 28, no. 21 (2012): 297-322; Ömer Faruk Görçün, "Tehlikeli Maddelerin Denizyolunda Taşınması ve Risk Yönetimi: Türk Boğazlar Bölgesi Örneği," *Doktora Tezi, (İstanbul Üniversitesi, 2012)*, 10; Kıran, *Taşıma Hukukunda Karayoluyla Tehlikeli*, 14.

⁶ Elif Uzun, "Tehlikeli Madde Taşıyan Ticaret Gemileri Hakkında Milletlerarası Standartlar ve Boğazlardan Geçiş," *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni* 23, no. 1-2, (2003), 851-875.

⁷ Gülşen Vuruk, "Denizyolu Tehlikeli Madde Taşımacılığı ve Türkiye Uygulaması, Sorunları ve Çözüm Önerileri," *Yüksek Lisans Tezi, (İstanbul Üniversitesi, 2008)*, 4.

⁸ RG. 19.07.2003, S. 25173.

Tehlikeli madde tanımı Karayolları Trafik Yönetmeliği m. 132'de sayma yoluyla yapılmıştır.⁹ Ayrıca Tehlikeli Maddelerin Karayoluyla Taşınması Hakkında Yönetmelik (TMKTHY)¹⁰ uyarınca Tehlikeli Maddelerin Karayolu ile Uluslararası Taşımacılığına İlişkin Avrupa Anlaşması (ADR)¹¹ Ek A üçüncü Bölümde sayılan maddeler tehlikeli madde olarak kabul edilmiştir.

Taşınan maddenin tehlikeli olup olmadığı hususu, kendisini gönderen ve taşıyıcının sorumluluklarının belirlenmesinde gösterir.

Tehlikeli maddelerin sınıflandırılması yoluna gidilmesinin sebebi çok çeşitli olan bu maddelerin gönderen ve taşıyıcı tarafından bilinerek, taşıma sırasında dikkat edilmesi gereken hususların farklılık arz etmesidir. Tehlikeli maddeler ADR 2.1.1.1.'de, Birleşmiş Milletler (BM) tavsiyeleri doğrultusunda; patlayıcılar, gazlar, yanıcı sıvılar, yanıcı katılar, oksitlenmeye neden olan maddeler ve organik peroksitler, zehirli ve bulaşıcı maddeler, radyoaktif materyal, aşındırıcı maddeler, çeşitli tehlikeli maddeler ve nesnelere olarak sınıflandırılmıştır.

III. TAŞIMA SÖZLEŞMESİ VE UNSURLARI

Taşıma sözleşmesi TTK'da açıkça tanımlanmamıştır. Ancak TTK'nın taşıyıcı başlıklı m. 850'den taşıma sözleşmesinin tanımı çıkarılabilmektedir. TTK m. 850/2'ye göre; *"Taşıyıcı, taşıma sözleşmesiyle eşyayı varma yerine götürmeyi ve orada gönderilene teslim etmeyi veya yolcuyla varma yerine ulaştırmayı, buna karşılık, eşya taşımada gönderen ve yolcu taşımada yolcu, taşıyıcıya, taşıma ücretini ödemeyi borçlanır."* Nitekim doktrinde taşıma sözleşmesi Kanun hükmü esas alınarak; yolcu veya eşyanın ücret karşılığında bir yerden diğerine taşınmasının taşıyıcı tarafından üstlenildiği sözleşme olarak tanımlanmıştır.¹² TTK'da yer alan düzenlemelerden ve doktrinde yapılan

⁹ RG. 18.07.1997, S. 23053 Mükerrer.

¹⁰ RG. 24.04.2019, S.30754.

¹¹ Ülkemiz ADR'ye 06.12.2005 tarihli ve 26015 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 5434 sayılı Tehlikeli Maddelerin Karayolu ile Uluslararası Taşımacılığına İlişkin Avrupa Anlaşmasına Katılmamızın Uygun Bulduğuna Dair Kanun ile taraf olmuştur.

¹² Sabih Arkan, *Karada Yapılan Eşya Taşımalarında Taşıyıcının Sorumluluğu* (Ankara: Sevinç Matbaası, 1982), 10; Mertol Can, *CMR ve Alman Ticaret Kanunları ile Mukayeseli Olarak Türk Taşıma Hukukunun Genel Esasları* (Ankara: İmaj Yayıncılık, 2017), 19; Burak Adıgüzel, *Taşıma Hukuku Deniz Ticareti Hariç* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2018), 26.

tanımlardan, taşıma sözleşmesinin unsurlarını; taşıma işinin üstlenilmesi ve taşımanın ücret karşılığı yapılması olarak çıkarabiliriz.¹³ Uluslararası karayolu taşıma faaliyetlerinde temel sözleşme olan CMR'nin uygulanabilmesi için gerekli şartlar 1'inci maddesinde düzenlenmiştir. Bu şartlardan taşıma sözleşmesinin varlığı ve taşıma sözleşmesinin unsurları içerisinde yer alan taşıma konusunun yük olması ve taşımanın ücret karşılığı yapılması zaten TTK'nın uygulanması için taşıma sözleşmesinin yapılmış olması ve unsurları ile alakalı olduğundan bu başlık altında incelenmiştir. Ancak taşıma sözleşmesinin unsuru olmasa da taşımanın karayoluyla ve taşıtla yapılması CMR'nin uygulanması için gerekli bir unsur olmasından dolayı bu başlık altında incelenmiştir.

A. Yük Taşıma İşinin Üstlenilmesi

Taşıyıcı başlıklı TTK m. 850 incelendiği zaman, taşıma sözleşmesinden bahsedebilmek için taşıyıcının yük taşıma işini üstlenmiş olması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. Burada yükten kasıt, yeri değiştirilebilen ve maddi varlığı olan her türlü şeylerdir.¹⁴ TTK ve CMR'de yük kavramı tanımlanmamıştır. CMR'de, yük kavramı tanımlanmamakla beraber m. 1'de yer alan düzenleme ile uygulama kapsamından uluslararası posta anlaşması gereğince yapılan taşımalar, cenaze taşımaları ve ev eşyası taşımaları çıkartılmıştır. Eşya kavramı, Karayolu Taşıma Kanunu m. 3'te; "Eşya; İnsandan başka taşınabilen canlı veya cansız her türlü nesneyi ifade eder." şeklinde tanımlanmıştır. Taşımanın konusunu maddi değeri olmasa bile maddi varlığı olan taşınabilir eşyalar oluşturur.¹⁵

¹³ Bozkurt Bozabalı, *Türk Hukukunda ve Uluslararası*, 7.

¹⁴ Hikmet Belbez, "Nakil Sözleşmesi ve Nakliyecinin Sorunu," *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 3, no. 2 (1946), 390; İsmail Doğanay, "Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Karada Eşya Taşınması," *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi* 5, no. 3, (1968), 432-479; Rayegan Kender, Ergon Çetingil ve Emine Yazıcıoğlu, *Deniz Ticareti Hukuku* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2014), 155; Eşya, mal, yük kavramlarının kullanımına ilişkin açıklamalar için Bkz. Bülent Sözer, *Deniz Ticareti Hukuku*, Cilt 1 (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2017), 298-299; Adıgüzel, *Taşıma Hukuku Deniz Ticareti*, 27.

¹⁵ Ahmet Zeyneloğlu, *Uygulamalı Taşıma Hukuku* (Ankara: Olgaç Matbaası, 1980), 74; Bahar Üstündağ, "Türk Hukukunda Eşya Taşıma Sözleşmesi," *Fikret Eren'e Armağan Kitabı* (Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2006), 934.

Taşıyıcı taşıma işini yan edim olarak değil asli edim olarak üstlenmelidir.¹⁶ Yan edim olarak taşıma işinin üstlenilmesi durumunda taşıma sözleşmesinin varlığından söz edilmez. Ancak asli edim yükümlülüğü olarak taşıma işinin üstlenilmesi yanında, yan edim olarak yükün saklanması, depolanması gibi yan edimlerin üstlenilmesi durumunda da taşıma sözleşmesinden bahsedilecektir.¹⁷

Sözleşmeler, Türk Borçlar Kanunu na (TBK)¹⁸ göre karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanı ile kurulur.¹⁹ Taşıma sözleşmesi de taşıyıcı ve gönderenin iradelerinin birleşmesi ile kurulacaktır.²⁰ Dolayısı ile taşıyıcının rızası dışında bir yükün taşınması işi, taşıma sözleşmesi kapsamında değildir. Taşıyıcının bilgisi olmaksızın taşıta yüklenen yükler hakkında taşıyıcı zımni rıza gösterirse taşıma sözleşmesi kurulmuş olur. Ancak taşıyıcının rızası olmazsa veya taşıyıcının rızası hile yolu ile alınmışsa, bu durumda taşıyıcı TBK'da yer alan irade bozukluğu hallerine dayanabilir. İrade bozuklukları TBK m. 32'de düzenlenen sözleşmenin zorunlu unsurlarında saik yanılmaları, TBK m. 36'da düzenlenen aldatma ve TBK m. 38 ile TBK m. 39'da düzenlenen korkutma olmak üzere üç durumda ortaya çıkabilir.²¹ İrade bozukluğuna sebebiyet veren hallerden birisinin varlığı halinde yapılmış sözleşme yanılma, aldatma ve korkutma altında sözleşme yapan tarafı baştan itibaren bağlamaz. İrade bozukluğu hallerinde fesih söz konusu olur. Bu durumda sözleşmeyle bağlı olmayan taraf şartsız ve geri dönülmez bir şekilde fesih beyanında bulunarak sözleşmeyi iptal edebilir.²²

¹⁶ Zeyneloğlu, *Uygulamalı Taşıma Hukuku*, 81; Eriş, *Açıklamalı İçtihatlı Türk Ticaret*, 4, 4545.

¹⁷ Üstündağ, *Türk Hukukunda Eşya Taşıma*, 935; Kıran, *Taşıma Hukukunda Karayoluyla Tehlikeli*, 22; Sözer, *Deniz Ticareti Hukuku*, 1, 302.

¹⁸ RG. 04.02.2011, S. 27836.

¹⁹ Bkz. Ahmet M. Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Turhan Yayıncılık, 2009), 39-40.

²⁰ Sabih Arkan, "Karayolu ile Eşya Taşınmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin Uygulanma Koşulları ve Taşıyıcının Sorumluluğunu Düzenleyen Hükümleri," *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi* 10, no. 2 (1979): 397-414.

²¹ Reisoğlu, *Türk Borçlar Hukuku Genel*, 118.

²² Reisoğlu, *Türk Borçlar Hukuku Genel*, 129-130, İrade bozukluğu halleri hakkında ayrıntılı açıklama için Bkz. Haluk N. Nomer, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2012), 64-70.

Taşıma sözleşmesinin konusunu tehlikeli yükün oluşturduğu hallerde taşıyıcı, taşıyacağı yükün tehlikeli nitelikte olduğunu bilerek taşıma işini üstlenmelidir. Tüm bu hükümler değerlendirilirken, taşıyıcının iradesini sakatlayan hallerin varlığı ve bunların sonuçları birlikte değerlendirilerek taşıma sözleşmesinin akıbeti tespit edilmelidir.

B. Ücret Karşılığı Yapılması

TTK m. 850/2'de yapılan düzenlemeden anlaşılacağı üzere taşıyıcının taşıma işini üstlenmesinin yanında gönderenin de ücret ödemeyi üstlenmesi gerekmektedir. Taşıma ücreti, taşıma sözleşmesinin asli edimi olan ve taşıma işinin karşılığını oluşturan ücret olarak tanımlanabilir.²³ Hatır taşımalarına TTK'nın taşıma işleri kitabı uygulanmayacaktır.²⁴ TTK'ya benzer şekilde CMR m. 1/1'de yapılan düzenleme; "İşbu antlaşma... eşyanın ücret karşılığı... taşınmasına ilişkin her sözleşmeye uygulanacaktır."²⁵ şeklinde olduğu için CMR'nin de taşıma sözleşmelerine uygulanabilmesi için taşımanın ücret karşılığında yapılması gerekmektedir. Hatır taşımalarının, CMR'nin getirmiş olduğu ağır sorumluluktan dolayı kapsam dışında tutulmasının uygun olacağı düşünülmüştür.²⁶

Taşıma sözleşmesinde ücretin sözleşmede açıkça belirlenmemiş olması sözleşmeyi geçersiz kılmaz. Ayrıca ücretin paradan oluşması da zorunlu değildir.²⁷ Taşıma işine denk olan menfaatler de para ile ölçü-

²³ Süleyman Kıran, *Karayoluyla Eşya Taşımada Taşıma Ücreti* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2018), 7.

²⁴ ETTK (6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu) döneminde taşımanın ücret karşılığı yapılacağı vurgulanmadığı için ETTK'nın hatır taşımalarına uygulanıp uygulanmayacağı tartışma konusu olmuştur. Ancak TTK'da yapılan düzenleme tartışmaya yer vermeyecek düzeyde açık olduğu için TTK döneminde böyle bir tartışma yaşanmamıştır. TTK m. 850'nin gerekçesinde hatır taşımalarına taşıma işleri kitabının uygulanmayacağı da açık bir şekilde belirtilmiştir.

²⁵ Abuzer Kendigelen ve Alihan Aydın, "Karayolu ile Uluslararası Eşya Taşıma Sözleşmesine İlişkin Antlaşma (CMR): Resmi Çeviriye İlişkin Sorunlar ve Bir Serbest Çeviri Denemesi," iç. Prof. Dr. Ömer Teoman'a 55. Yaş Günü Armağanı, 1 (İstanbul: Beta Basımevi, 2002), 499.

²⁶ Arkan, "Karayolu ile Eşya Taşınmasına," 403.

²⁷ Can, *CMR ve Alman Ticaret*, 20.

lebiliyorsa ücreti oluşturabilir.²⁸ Ücret ödemenin, gönderen tarafından üstlenilmiş olması taşıma sözleşmesinin kurulması açısından yeterlidir.

C. Taşıma İşinin Karayoluyla ve Taşıtla Yapılması

Taşıyıcı; taşıma işini ücret karşılığında, taşıt kullanarak ve karayolu ile gerçekleştirmelidir. TTK'da taşıma işinin taşıt kullanılarak ifasını öngören açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak taşımanın taşıtla yapılması gerektiği anlamının çıkarılacağı dolaylı hükümler yer almaktadır.²⁹ TTK taşıma kitabı açısından durum böyle iken CMR'de taşımanın karayoluyla ve taşıtla yapılması gerektiği açık bir şekilde, uygulama alanı başlıklı 1'inci maddede ifade edilmiştir. Taşımanın yapılacağı taşıtın niteliği CMR m. 1/2'de; *"İşbu antlaşmanın uygulanması bakımından "taşıtlar" sözcüğü, 19 Eylül 1949 tarihli Karayolu Trafikine İlişkin Antlaşma'nın 4 üncü maddesinde tanımlandığı şekliyle motorlu taşıtları, bağlı taşıtları, römorkları ve yarı römorkları ifade eder."*³⁰ şeklinde belirtilmiştir. TTK'da karayoluyla yapılacak taşımalarda kullanılacak taşıta ilişkin herhangi bir düzenleme yer almamakla birlikte ikincil düzenleme olan TMKTHY'de kullanılacak taşıta ilişkin özel bir düzenleme yer almaktadır. TMKTHY m. 4/1 (t)'de taşıt kavramı; *"Taşıt (Araç): Karayolunda tehlikeli madde taşımacılığı yapılması amacıyla ilgili mevzuata uygun olarak imal edilen en az dört tekerlekli ve azami tasarım hızı 25 km/s'den fazla olan kamyon, kamyonet, tanker ve bunlar tarafından çekilmesine izin verilen römorklar ile çekici türündeki taşıtlarla çekilen yarı römork veya römork türündeki taşıtlar ile bu amaçla özel donanımı bulunan diğer taşıtları,"* şeklinde tanımlanmıştır. Taşıma sözleşmesinin konusu tehlikeli yük ise kullanılacak araç yönetmelikte ve yönetmeliğin atfı yaptığı ADR'de belirtilen niteliklerde olmalıdır.

²⁸ Arkan, "Karayolu ile Eşya Taşınmasına," 403; Bozkurt Bozabalı, *Türk Hukukunda ve Uluslararası 10; Arslan Kaya, Makalelerim 1* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2012), 447.

²⁹ Süleyman Kıran, "Karayoluyla Gerçekleştirilen Taşımalarda TTK'nın Taşıma İşleri Kitabı'nda İhdas Edilen Hükümlerin Uygulanması Açısından Taşıt Kavramının Etkisi," *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, no 1 (2016): 299-318. Bu hususa Yükleme ve boşaltma başlıklı TTK m. 863 örnek olarak gösterilebilir.

³⁰ Kendigelen ve Aydın, "Karayolu ile Uluslararası Eşya," 499; 19 Eylül 1949 Tarihli Karayolu Trafikine İlişkin Antlaşmasında motorlu taşıtlar, mafsallı taşıtlar, römorklar ve yarı römorklar taşıt kavramı içerisinde tanımlanmıştır.

Karayoluyla yük taşıma sözleşmesinde kullanılacak olan taşıma modu karayoludur. TTK'da taşıma işleri kitabında taşımanın karayolundan yapılacağına dair herhangi bir hüküm yer almamaktadır. Ancak TTK m. 852 düzenlemesi incelendiği zaman karayolu taşımalarına TTK taşıma işleri kitabının uygulanacağı sonucu çıkmaktadır. Bununla birlikte ulusal mevzuatımızda yer alan Karayolu Taşıma Kanunu m. 2/1'e göre kanunun uygulanabilmesi için taşımanın karayolu ile yapılması şarttır. Ancak kanunda karayolunun tanımı yapılmamıştır. Karayolu tanımı Karayolu Taşıma Yönetmeliği m. 4'te; "Karayolu; Trafik için kamunun yararlanmasına açık olan arazi şeridi, yol, otoyol, köprüler ve benzeri yapı ve alanları," şeklinde yapılmıştır.³¹ Taşıma sözleşmesinin konusu tehlikeli yük ise ayrıca TMKTHY m. 2 uygulama alanı bulacaktır. Madde incelendiği zaman yönetmeliğin uygulanabilmesi için tehlikeli yüklerin karayoluyla taşınması gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Tüm bu düzenlemeler ışığında, tehlikeli yüklerin karayoluyla taşınması için yapılacak taşıma sözleşmelerinde de sözleşmenin Karayolu Taşıma Kanunu'nun ve ilgili yönetmeliklerin³² uygulama alanına girebilmesi için taşımanın karayolu ile yapılması gerekmektedir.

Uluslararası düzenlemeler açısından bakıldığında taşımanın karayolu ile yapılması gerektiği CMR uygulama alanı başlıklı m. 1/1'de "İşbu antlaşma... eşyaların taşıtlarla karayolundan taşınmasına ilişkin her sözleşmeye uygulanacaktır."³³ şeklindeki düzenlemeden CMR'nin yük taşımalarına uygulanabilmesi için taşımanın karayolundan yapılması gerektiği sonucu çıkmaktadır. Ancak CMR'nin hazırlanmasında etkin rol alan İngiltere'nin durumu göz önüne alınarak, karayolunda taşınma şartı yükün üzerine yüklendiği taşıttan ayrılmadan denizyolu, demiryolu, nehirde, kanalda veya havayoluyla taşınması hallerinde taşıma sözleşmesinin tamamına CMR hükümlerinin uygulanabilmesi esnekliği sağlanmıştır.³⁴

³¹ Karayolu tanımı benzer tarzda Karayolu Trafik Kanunu'nda "Trafik için kamunun yararlanmasına açık olan arazi şeridi, yol, otoyol, köprüler ve alanlardır." şeklinde yapılmıştır.

³² İlgili yönetmeliklerden kasıt Karayolu Taşıma Yönetmeliği ve TMKTHY'dir.

³³ Kendigelen ve Aydın, "Karayolu ile Uluslararası Eşya," 499.

³⁴ Arkan, "Karayolu ile Eşya Taşınmasına," 404; Kaya, *Makalelerim 1*, 448.; Kıran, *Taşıma Hukukunda Karayoluyla Tehlikeli*, 31; CMR m. 2'de sağlanan esneklik "Mal yüklü taşıt, 14 üncü madde hükümlerinin uygulandığı haller dışında yolun bir kısmında

IV. KARAYOLUYLA YÜK TAŞIMA SÖZLEŞMESİNİN TARAF LARI VE İLGİLİ ŞAHISLAR

Taşıma sözleşmesinde, gönderen ve taşıyıcı olmak üzere iki taraf vardır. Ancak sözleşme tarafı olmasa bile taşıma konusu yük kendisine gönderilen ilgili şahıs da mevcuttur.

A. Gönderen

TTK'da gönderen kavramı tanımlanmamıştır ancak gönderene dair detaylı düzenlemeler yapılmıştır. Karayolu Taşıma Kanun'unun tanımlar başlıklı 3'üncü maddesine göre; gönderen, "Eşyayı taşımacıya teslim eden, gönderileni belirleyen ve taşıma senedini imzalayan kişi" olarak tanımlanmıştır. Bu tanım kişinin, yükü taşıyıcıya teslim etmeyi ve taşıma senedini imzalamasını zorunlu olarak öngördüğü izleniminden dolayı eleştirilmiştir.³⁵ Doktrinde gönderen; taşıma sözleşmesinde taşıyıcının karşısında yer alan, sözleşmeyi kendi adına yapan ve yükü taşıyıcıya teslim etmekle yükümlü olan kişi olarak tanımlanmıştır.³⁶ ADIGÜZEL göndereni taşıma sözleşmesinde taşıyıcının yük taşıma işini üstlenmesi karşılığında taşıma ücretini ödeme borcu altına giren kimse olarak tanımlamıştır.³⁷ Yargıtay da bir kararında göndereni; taşıma sözleşmesinde taşıyıcının sözleşme yaptığı karşı taraf olup, sözleşme uyarınca eşyanın taşınması kendisine taahhüt olunan ve bunun karşılığında ücreti ödemekle yükümlü tutulan kişi olarak tanımlamıştır.³⁸ CMR'de de gönderen kavramı tanımlanmamıştır; ancak doktrinde yapılan gönderen tanımının CMR açısından kullanılmasına engel bir durum yoktur.³⁹

deniz, demiryolu, nehir, kanal veya havayoluyla yük boşaltmadan taşındığı hallerinde de bu Sözleşme taşımının tümü için uygulanır" şeklinde düzenlenmiştir.

³⁵ Kıran, *Taşıma Hukukunda Karayoluyla Tehlikeli*, 37.

³⁶ Arkan, *Karada Yapılan Eşya Taşımalarında*, 19; Üstündağ, *Türk Hukukunda Eşya Taşıma*, 938; Fevzi Topsoy, "Taşınma Eşyası Taşımalarında Taşıyıcının Özel Yükümlülükleri", *Ankara Barosu Dergisi*, no. 2, (2014), 21-46.

³⁷ Adıgüzel, *Taşıma Hukuku Deniz Ticareti*, 38.

³⁸ Yar. 11. HD, E. 2015/15089, K. 2016/1656, 17.02.2016. (<https://www.lexpera.com.tr>)

³⁹ Kıran, *Taşıma Hukukunda Karayoluyla Tehlikeli*, 38.

Taşınacak olan yük tehlikeli nitelikte ise uygulanacak mevzuata TMKTHY ve ADR girer. Bu düzenlemelerde yapılan gönderen tanımına bakılacak olursa TMKTHY m. 4/1'e göre; gönderen, "*Kendi adına veya bir üçüncü şahıs adına tehlikeli maddeleri gönderen işletmeyi ayrıca, taşıma işlemi bir taşıma sözleşmesine bağlı olarak yürütülüyorsa, sözleşmede "Gönderen" olarak belirtilen kişi*" olarak tanımlanmıştır. ADR 1.2.1.'e göre gönderen; "*kendi adına ya da üçüncü kişi adına tehlikeli malı gönderen işletme*" dir.

B. Taşıyıcı

TTK m. 850'ye göre taşıyıcı; "*taşıma sözleşmesiyle eşya taşıma işini ücret karşılığında üstlenen kişidir.*" Karayolu Taşıma Kanunu m. 3'te taşıyıcı yerine taşımacı kavramına yer verilmiştir. Karayolu Taşıma Kanun'una göre taşımacı; "*taşımacı yetki belgesine sahip olan ve kendi nam ve hesabına taşımayı bir ücret karşılığı üstlenen gerçek veya tüzel kişi*" olarak tanımlanmıştır.⁴⁰ Nitekim doktrinde taşıyıcı; yükünü ücret karşılığında taşımak isteyen gönderene karşı taşıma taahhüdünde bulunan kişi olarak tanımlanmıştır.⁴¹ Mevzuatta taşıyıcı olmak için gerekli görülen belgelerin (yetki belgesi gibi) eksik olması, ücret karşılığında taşıma işini üstlenen kimselerin taşıyıcı olarak nitelendirilmesine engel değildir. CMR'de taşıyıcı kavramı tanımlanmamıştır. Ancak CMR m. 1'den hareketle TTK'da yapılan tanımı CMR için de kullanabiliriz.

TMKTHY m. 4/1 (s)'de göre taşımacı; "*Karayolu Taşıma Yönetmeliğine göre C1, C2, K1, K2, L1, L2, M1, M2, M3, N1, N2, R1, R2 yetki belgesi sahiplerini, ifade eder*" şeklinde tanımlanmış iken ADR taşıyıcıyı; "*taşıma sözleşmesi olsun veya olmasın taşıma işini yürüten işletme*" olarak tanımlamıştır. Ulusal düzenlemelerden ve CMR'den farklı olarak ADR taşıyıcı olabilmek için taşıma sözleşmesinin akdedilmesini aramamıştır.⁴² ADR açısından, taşıma sözleşmesi akdedilmemiş olsa bile taşıma işini yürüten işletme taşıyıcı olarak kabul edilecektir.

⁴⁰ Taşıyıcı kavramı yerine, taşımacı kavramına mevzuatta yer verilmesi terim çeşitliliğini artırdığı için eleştirilmiştir. Mertol Can, "4925 Sayılı Karayolu Taşıma Kanunu'na Göre Karayoluyla Yapılan Taşımaların Tabi Olduğu Hukuki Esaslar", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 9, no. 1-2 (2005): 11-63.

⁴¹ Arkan, *Karada Yapılan Eşya Taşımalarında*, 20; Can, *CMR ve Alman Ticaret*, 21.

⁴² Kıran bunun sebebini ADR'nin kamu hukuku niteliğini haiz olması ile gerekçelendirmektedir. Kıran, *Taşıma Hukukunda Karayoluyla Tehlikeli*, 34.

C. Gönderilen

TTK'da gönderilen tanımı yapılmamıştır. Karayolu Taşıma Kanunu m. 3'te gönderilen; "*Sevok irsaliyesi, taşıma irsaliyesi ve taşıma sene-dinde belirtilen eşyanın teslim edileceği kişi*" olarak tanımlanmıştır. Doktrinde gönderilen; yükün, taşıma işlemi sonunda teslim edileceği kişi olarak tanımlamıştır.⁴³ Gönderen ve gönderilen aynı kişi olsalar bile taşıma sözleşmesinin tarafı sadece gönderendir.⁴⁴ Karayolu Taşıma Yönetmeliğinde ve TMKTHY'de gönderilen tanımlanmamıştır. Uluslararası mevzuatta CMR'de gönderilen tanımlanmamıştır. ADR'de ise gönderilen alıcı olarak "*Alıcı*" taşıma sözleşmesine göre malın alıcısı anlamına gelir. Alıcı taşıma sözleşmesinin hükümlerine uygun başka bir üçüncü taraf atarsa, bu taraf ADR nezdinde alıcı kabul edilir. Taşıma işlemi taşıma sözleşmesi olmadan yürütülüyorsa, vardıklarında tehlikeli malların idaresini üstüne alacak işletme alıcı kabul edilir." şeklinde tanımlanmıştır.⁴⁵ ADR'de yapılan gönderilen tanımında, taşıma sözleşmesi var olmadan da taşıma ilişkisinin kurulabileceği ve malın idaresini teslim alan kişinin gönderilen olarak kabul edileceği vurgulanmıştır.

Borç ilişkilerinin taraflar arasında hüküm ve sonuç doğurmasına nisbilik prensibi denilmektedir.⁴⁶ Bu prensibin bir istisnası TBK m. 129'da üçüncü kişi yararına sözleşme olarak düzenlenmiştir.⁴⁷ Üçüncü kişi yararına sözleşme; bir tarafın kendi adına hareket ede-

⁴³ Arkan, *Karada Yapılan Eşya Taşımalarında*, 25; Kıran, *Karayoluyla Eşya Taşımada Taşıma*, 28.

⁴⁴ Doğanay, *Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Karada Eşya Taşınması*, 438.

⁴⁵ ADR 1.2.1.

⁴⁶ Nisbilik Prensibi Hakkında ayrıntılı açıklamalar için Bkz. Üstündağ, *Türk Hukukunda Eşya Taşıma Sözleşmesi*, 938; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 6-8; Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, (Ankara, Yetkin Yayıncılık, 2012), 18; Reisoğlu, *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 34.

⁴⁷ Sabih Arkan, "Karayolu ile Eşya Taşınmasına," 26; Üçüncü kişi yararına sözleşme için Bkz. Nil Karabağ Bulut, *Üçüncü Kişiyi Koruyucu Etkili Sözleşme* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2009), 26; Burak Adıgüzel, "Yeni Türk Ticaret Kanunu'nda Eşya Taşıma Hukuku Alanında Getirilen Yenilikler(Türk Ticaret Kanunu'nu Beklerken Sempozyumu 10-11-12 Mayıs 2012)", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 18, no.2 (2013), 769-791; Adıgüzel, *Taşıma Hukuku Deniz Ticareti*, 31; Can, *CMR ve Alman Ticaret*, 27.

rek, sözleşmenin karşı tarafına üçüncü kişi yararına bir edimin ifasını taahhüt ettirdiği hukuki işlemdir.⁴⁸ Taşıma sözleşmesi üçüncü kişi yararına sözleşme tanımına gönderenin, taşıyıcıya, taşınan yükü sözleşme tarafı olmayan gönderilene teslimini içermesi sebebiyle uygundur.⁴⁹

V. KARAYOLUYLA YÜK TAŞIMA SÖZLEŞMESİNDE TARAFLARIN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

A. Genel Olarak

Taşıma sözleşmesi taraflarına; taşıma sözleşmesi, ulusal ve uluslararası düzenlemeler gereğince haklar ve yükümlülükler yüklenmiştir. Taşıma sözleşmesinde, taşınması üstlenilen yük tehlikeli nitelik arz ediyorsa taraflar yükümlülüklerini yerine getirmediği takdirde tehlikeli yük; çevre, insanlar ve taşınmakta olan diğer yükler için risk oluşturur. Bu riskin en aza indirilmesi için taşıma sözleşmesinin ifasında yer alacak taraflar en azami gayreti göstermelidir. Tarafların hak ve yükümlülüklerinin neler olduğu mevzuat ışığında tespit edilecektir.

Gönderenin yükümlülükleri; taşıma ücreti ve masrafları ödeme yükümlülüğü, eşyayı hazır bulundurma yükümlülüğü, taşınan eşya hakkında doğru ve yeterli bilgi verme yükümlülüğü, yükleme ve boşaltma yükümlülüğü, yükü ambalajlama ve işaretleme yükümlülüğü, taşıma belgeleri düzenleme ve taşıyıcının tasarrufunda bulundurma yükümlülüğüdür.

Taşıyıcının yükümlülükleri; taşıma işini özenli olarak yerine getirme ve teslim yükümlülüğü, gönderen tarafından verilen talimatlara uyma yükümlülüğü, taşıma belgelerini taşıma süresince elinde bulundurma yükümlülüğüdür.

Bu yükümlülüklerden tehlikeli yük taşınması faaliyeti açısından önem arz edenleri ayrıca incelenecektir.

⁴⁸ Karabağ Bulut, *Üçüncü Kişiyi Koruyucu Etkili Sözleşme*, 26.

⁴⁹ Kıran, *Taşıma Hukukunda Karayoluyla Tehlikeli*, 40.

B. Gönderenin Yükümlülükleri

1. Yükleme ve Boşaltmaya Dair Yükümlülük

Gönderenin yükleme ve boşaltma yükümlülüğünden evvel yükün, yükleme ve taşıma işi için hazır bulundurulması gerekir. Yükün teslimine hazır bulundurulması, taşıyıcının yükü taşımak maksadı ile zilyetliğine geçirmesi bakımından herhangi bir engel olmaması halidir.⁵⁰ Yükün teslimine hazır bir halde bulundurulması da gönderenin yükümlülüğündedir. TTK m. 863'e göre; "*Sözleşmeden, durumun gereğinden veya ticari teamülden aksi anlaşılmadıkça; gönderen, eşyayı, taşıma güvenliğine uygun biçimde araca koyarak, istifleyerek, bağlayarak, sabitleyerek yüklemek ve aynı şekilde boşaltmak zorundadır.*" Düzenlemeye göre gönderenin taşınacak olan yükü, yükleme ve boşaltma yükümlülüğü vardır. Gönderene yükleme ve boşaltmaya dair yüklenen yükümlülük, taşınacak olan yükün niteliklerini en iyi bileceği düşüncesine dayanmaktadır.⁵¹ Gönderene, TTK'da sadece yükleme ve boşaltma yükümlülüğü değil aynı zamanda eşyayı istifleme, bağlama ve sabitleme yükümlülükleri de verilmiştir.

TTK m. 863/1'de kural olarak yükleme ve boşaltma işlemlerinin gönderen tarafından yapılması gerekmele birlikte sözleşmeden, durumun gereğinden veya ticari teamülden aksinin anlaşılabilmesi hallerinde taşıyıcı da yükleme ve boşaltma işlemlerinin yükümlüsü olabilecektir.⁵² Yapılan düzenleme sözleşme tarafları olan gönderen ve taşıyıcıya, yükleme ve boşaltma işlemleri hakkında sözleşme serbestisi içerisinde hareket edebilme hakkı tanımaktadır. Taraflar gönderenin üzerinde olan yükleme ve boşaltma yükümlülüğünü sözleşmeye hüküm koyarak taşıyıcıya yükleyebilmektedir. Bu durumda yükleme ve boşaltma işlemlerinin mevzuata uygun bir şekilde yapılmamasından taşıyıcı sorumlu olacaktır. Durumun gerektirdiği hallerde de taşıyıcı yükleme ve boşaltma işlemini yapacaktır. Durumun gereğinden neyin anlaşılması gerektiği açık değildir. TTK

⁵⁰ Adıgüzel, *Taşıma Hukuku Deniz Ticareti*, 63.

⁵¹ Adıgüzel, Adıgüzel, "Yeni Türk Ticaret Kanunu'nda," 782; Kıran, *Taşıma Hukukunda Karayoluyla Tehlikeli*, 64.; Adıgüzel, *Taşıma Hukuku Deniz Ticareti*, 67.

⁵² Adıgüzel, "Yeni Türk Ticaret Kanunu'nda," 782.

m. 861/1'e göre; gönderenin tehlikeli yük taşımalarında taşıyıcıya taşınacak olan tehlikeli yük ve tehlikenin türü hakkında bildirimde bulunması gerekmektedir. Bu bildirim yapılmazsa veya eksik yapılırsa taşıyıcı tehlikeli yükün boşaltılmasını, depolanmasını veya gerektiğinde imhasını ve zararsız duruma getirilmesini gönderenden isteyebilir. Taşıyıcının gönderenden bu işlemleri beklemesi risk oluşturuyorsa, taşıyıcının yükün boşaltılmasını veya diğer önlemlerin alınmasını kendisinin de yapabilmesi durumun gereği olarak düşünülebilir.⁵³ Taşıyıcının yükleme ve boşaltma işlemlerini yapabileceği diğer bir hal ise ticari teamülün varlığıdır.⁵⁴ TTK m. 863/1'e göre, yükleme boşaltma işlemlerinin yükümlüsü gönderen olmasına rağmen taşıyıcının da yükleme işleminin işletme güvenliğine uygunluğunu sağlama yükümlülüğü vardır.⁵⁵

Taşıma sözleşmesinin konusunu tehlikeli yük ise tehlikeli maddelerin bünyesinde barındırdığı doğal riskten dolayı gönderen tehlikeli yükü araca yüklerken ve boşaltırken daha dikkatli olmak zorundadır. TTK'da gönderenin tehlikeli yükü yüklerken ve boşaltırken nelere dikkat etmesi gerektiğine dair özel bir hüküm yer almamaktadır. TMKTHY gönderenin yükümlülükleri başlıklı m. 10/1 (g)'ye göre; "Gönderen; ADR Bölüm 1.4.2.1'de yer alan diğer yükümlülükleri yerine getirmekle, yükümlüdür." Yönetmeliğin atıf yaptığı ADR 1.4.2.1'de gönderenin yükleme ve boşaltmaya dair yükümlülüklerine ilişkin "Gönderen kimse diğer tarafların hizmetlerini kullanıyorsa (ambalajlayıcı, yükleyici, doldurucu, vb.), sevkini ADR zorunluluklarını sağladığından emin olmak için gerekli tedbirleri almalıdır." şeklinde düzenleme yapılmıştır. Bu düzenleme göndereni; yükleme ve boşaltma yükümlülüğünü ifa ile yükleme ve boşaltma işlemini kendisi yap-

⁵³ Kıran, *Taşıma Hukukunda Karayoluyla Tehlikeli*, 66.

⁵⁴ TTK'nın 2'nci maddesinde Ticari örf ve adet başlığı altında, ticari örf ve adet ile teamül arasında ayırım yapılmıştır. Buna göre ticari teamülün hukuk kuralı olarak uygulanabilmesi için uzun süreden beri aynı şekilde uygulanıyor olması ve toplumda o davranış biçimine uyma zorunluluğu inancının yerleşmiş olması şartları gerekmektedir. Rıza Ayhan, Mehmet Özdamar ve Hayrettin Çağlar, *Ticari İşletme Hukuku Genel Esaslar* (Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2013), 92-93.

⁵⁵ Taşıyıcının yüklemenin işletme güvenliğine uygunluğunu sağlama borcu hakkında Bkz. Adıgüzel, *Taşıma Hukuku Deniz Ticareti*, 69.

mıyorsa, ifa yardımcısının yapmış olduğu işlemin ADR zorunluluklarını sağladığından emin olmak için gerekli tedbirleri almakla yükümlü kılmıştır.⁵⁶

ADR Tablo A Tehlikeli Mallar Listesi sütun (18)'de taşıma için özel hükümler başlığı altında yükleme, boşaltma ve elleçleme yapılırken ayrıca dikkat edilmesi gereken hükümler varsa bunlar belirtilmiştir. Yükleme, boşaltma ve elleçleme yükümlülüğü gönderenin üzerindedir. Gönderen bu yükümlülüklerini yerine getirirken, en çok taşınması yapılan mallar listesinde yani Tablo A'da tanımlı bir yükün taşınmasını yapacaksa bu listede belirtilen kurallara uygun bir şekilde yükümlülüğünü ifa etmelidir.

Taşıma sözleşmesinin konusu tehlikeli yük olduğunda; kural olarak gönderen, sözleşmeden, durumun gereğinden ya da ticari teamülden taşıyıcının yükleme ve boşaltma yükümlüsü olması durumunda ise taşıyıcı yükleme ve boşaltma yükümlülüğünü ADR'de yer alan düzenlemelere uygun olarak yerine getirmelidir.

2. Ambalajlama, İşaretleme ve Etiketleme Yükümlülüğü

a. Ambalajlama

Ambalaj; içerisinde yer alan şeyi çevresel olumsuzluklardan koruma amacı taşıyan malzemedir.⁵⁷ Ambalajlama, taşınacak yükün zarar görmemesi amacını taşır.⁵⁸ Doktrinde konteynerlerin ambalaj olarak kabul edilip edilmeyeceğine ilişkin tartışma olmasına karşın ADR'de konteyner açık bir şekilde ambalaj olarak kabul edilmiştir.⁵⁹ Dolayısıyla gönderenin yükü konteyner içinde taşıyıcıya teslimi halinde konteynerde ambalaj olarak kabul edilecektir.⁶⁰

⁵⁶ ADR 1.4.2.1.2.

⁵⁷ Kıran, *Taşıma Hukukunda Karayoluyla Tehlikeli*, 68.

⁵⁸ Adıgüzel, *Taşıma Hukuku Deniz Ticareti*, 70.

⁵⁹ Kıran, *Taşıma Hukukunda Karayoluyla Tehlikeli*, 69-70.; Konteynerin hukuki niteliği hakkında ayrıntılı açıklamalar için Bkz. Nihal Koşer, "Deniz Yoluyla Konteyner Taşımacılığında Konteynere Uygulanacak Hukuki Rejim," Yüksek Lisans Tezi, (Ankara Üniversitesi, 2015), 23ff.

⁶⁰ Adıgüzel, *Taşıma Hukuku Deniz Ticareti*, 71.

TTK m. 862’de yapılan düzenlemeye göre ambalajlama yükümlülüğü gönderenin üzerindedir. Gönderen, taşınacak her türlü yükü değil niteliği ambalaj yapılmasını gerektiren yükü ambalajlamakla yükümlüdür. Ambalajlama yapılırken yükün zıya ve hasara uğramasını ve taşıyıcıya zarar vermesini önleyecek tarzda ambalajlama yapılmalıdır. Benzer şekilde CMR m. 10’a göre; “Gönderen, eşyanın bozuk ambalajlanması nedeniyle kişilere, malzemeye veya diğer eşyaya verilen zarardan ve yapılan her türlü masraftan taşıyıcıya karşı sorumludur.”⁶¹ Hükmün lafzından gönderenin kusurlu ambalajlamadan sorumlu olduğu sonucu çıkmaktadır. Dolayısıyla gönderen, ambalajlama yükümlülüğü altındadır. CMR ve TTK hükümleri paralel olarak; taşınan yüke, diğer yüklere ve taşıyıcıya zarar verilmesini önleyecek tarzda ambalajlamadan söz etmektedir.

TTK m. 857’de taşıma senedinin içeriğinde yer alacak kayıtlardan birisi de eşyanın türünün olağan işareti ile ambalajının çeşidi-dir. TTK m. 858/2’de taşıma senedi iki tarafça imzalandı ise bunun eşyanın ve ambalajının, eşyanın taşıyıcı tarafından teslim alındığı sırada, dış görünüşü bakımından iyi durumda bulunduğu ve taşınan paketlerin sayısının, işaretleri ile numaralarının, taşıma senedinde yer alan kayıtlara uygun olduğuna karine olduğu ancak taşıyıcının taşıma senedine haklı bir sebeple çekince koyabileceği düzenlenmiştir. TTK’ya benzer şekilde CMR m. 8/1’e göre taşıyıcı taşınacak olan yüke ilişkin ambalajların görünürdeki durumunu kontrol etmekle yükümlü kılınmıştır.⁶² Hem TTK’nın hem de CMR’nin uygulanacağı taşımalarda taşıyıcı ambalajların görünürdeki durumunu kontrolle yükümlüdür. Yargıtay bu konuda yükleme, istifleme ve ambalajlama yükümlülüğünün gönderende olduğunu, ancak taşıyıcının da yükleme, istifleme ve ambalajlama konusunda nezaret yükümlülüğünün olduğunu ve yükleme, istif ve ambalaj konusunda taşıma belgesine ihtirazi kayıt koyabileceğini bunu yapmadığında her ne kadar gönderen sorumlu olsa da taşıyıcının da müterafik kusuru dolayısı ile sorumlu olacağını kararlarına yansıtmıştır.⁶³

⁶¹ Kendigelen ve Aydın, “Karayolu ile Uluslararası Eşya,” 504.

⁶² Kendigelen ve Aydın, “Karayolu ile Uluslararası Eşya,” 503.

⁶³ Yar. 11. HD, E. 2015/12031, K. 2016/9545, 13.12.2016. Yar. 11. HD, E. 2015/15558, K. 2017/2556, 02.05.2017. Yar. 11. HD E. 2015/9861, K. 2015/10272, 12.10.2015 (<https://www.lexpera.com.tr>).

Gönderen, kusurlu ambalajlamaya rağmen taşımanın yapılması talimatı verirse taşıyıcı, TTK m. 868'e göre bu talimatın işletmesi ve diğer gönderiler için oluşturacağı riski, gönderene bildirerek taşımayı gerçekleştirilmeme hakkına sahiptir.

Taşıma sözleşmesinin konusu tehlikeli yük ise TTK hükümleri uygulanmaya devam edecek, aynı zamanda TMKTHY ve atıf yaptığı ADR hükümleri uygulama alanı bulacaktır. ADR gönderene, ambalajlama yükümlülüğünü yüklemiş ve ambalajlama yaparken tehlikeli yüklerin taşınmasına uygun ambalajların kullanılmasını istemiştir.⁶⁴ ADR'de ambalaj, ambalajlama, ambalajlama grubu tanımları yapılmıştır. Ambalajlama grubu; tehlike derecelerine göre yüklerin atandıkları gruptur. ADR'de tehlike derecesine göre yüksek, orta ve düşük dereceli 3 grup belirlenmiştir. Gönderen, ambalajlama yaparken tehlikeli yükün hangi gruba gireceğini ADR hükümleri çerçevesinde tespit etmeli ve yine ADR hükümlerine uygun olarak ambalajlama yapmalıdır. ADR'ye göre gönderen ambalajlamayı kendisi yapabileceği gibi bu yükümlülüğünü, ifa yardımcısı⁶⁵ kullanarak da yerine getirebilir. Eğer gönderen ifa yardımcısı kullanarak bu yükümlülüğünü yerine getiriyorsa bu durumda gönderen, ADR zorunluluklarının yerine getirilip getirilmediğini incelemek için gerekli tedbirleri alma yükümlülüğü altındadır.⁶⁶

ADR'de taşıyıcıya, araçlarda ve yüklerde dışardan bakıldığında açıkça anlaşılabilen bir bozukluk, sızıntı, eksik teçhizat olup olmadığını kontrol yükümlülüğü de verilmiştir. Taşıyıcı, bu kontrolde ADR zorunluluklarında bir ihmal gözlemlerse, bu durum düzeltilene kadar sevkiyat yapılmamalıdır.⁶⁷ Ayrıca yolculuk sırasında, taşıma işleminin selametini tehdit eden bir ihlal gözlemlenirse, her türlü güvenlik önlemi göz önünde bulundurularak, sevkiyat olabildiğince çabuk bir

⁶⁴ ADR 1.4.2.1.1. (c).

⁶⁵ Burada kast edilen ifa yardımcısı ambalajlayıcıdır. Ambalajlayıcı, ADR'de "tehlikeli malları büyük ambalajlar ve IBC'ler dâhil olmak üzere ambalajlara koyan ve gerekirse taşıma için ambalajları hazırlayan bir işletme" olarak tanımlanmıştır.

⁶⁶ ADR 1.4.2.1.2.; ADR'de ambalajlamaya ilişkin hükümler Kısım 4 Ambalajlama ve Tank Hükümleri olarak düzenlenmiştir. Gönderen ambalajlayıcı kullanmış olsa bile bu kısımda yer alan hükümlere uygunluğunu denetlemelidir.

⁶⁷ ADR 1.4.2.2.3.

şekilde durdurulmalıdır.⁶⁸ Taşıyıcı, taşıma işlemini taşımaya konu yük mevcut düzenlemelere uyum içindeyse devam ettirebilir.

ADR Tablo A Tehlikeli Mallar Listesi Sütun (4)'te ambalajlama grubu başlığı altında, tehlikeli madde ve nesnelere 1, 2, 3 şeklinde yüksek, orta ve düşük tehlikeli mallar olarak numaralar atanmıştır. Ancak tüm tehlikeli yükler bir ambalajlama grubuna atanmazlar.⁶⁹ Tehlikeli yükler taşınırken, sütun (4) ve ambalajlama başlığı altında yer alan; ambalajlama talimatları başlıklı sütun (8), özel ambalajlama hükümleri başlıklı sütun (9a), karışık ambalajlama hükümleri başlıklı sütun (9b)'de yer alan hükümlere uygun ambalajlama yapılmalıdır. Bunun haricinde taşıma için özel hükümler başlığı altında yer alan ambalajlar başlıklı sütun (16)'da yer alan taşıma için uyulması gerekli ambalajlama kurallarına uygun taşıma yapılmalıdır.⁷⁰ Sözleşme tarafları, ADR tehlikeli mallar listesinde belirtilen hükümlere uygun taşıma yapmalıdır. Aksi halde oluşan zarar dolayısıyla sorumlulukları olacaktır. Yargıtay bu konuda; ambalajlama, yükleme, istifleme ve sabitleme hatasından ileri gelen hasardan dolayı gönderenin sorumlu olduğuna ancak emniyetli bir taşıma için gözetim yükümlülüğünü yerine getirmeyen taşıyıcının da müterafik sorumlu olduğuna dair yerel mahkeme kararını onamıştır.⁷¹

b. İşaretleme ve Etiketleme

TTK m. 862/1; yükün sözleşme hükümlerine uygun şekilde işleme tabi tutulabilmesi için işaretlenmesi gerekiyorsa, bu işaretleri de koymak yükümlülüğünü de gönderene vermiştir. TTK m. 857/1 (g)'de taşıma senedinin içeriğinde işaretlerinde yer alması gerektiği-

⁶⁸ ADR 1.4.2.2.4.

⁶⁹ Sınıf 1, Sınıf 2, Sınıf 5.2 ve Sınıf 7 de yer alan maddeler herhangi bir ambalajlama grubuna atanmazlar. Sınıf 3, Sınıf 4.2, Sınıf 4.3, Sınıf 5.1, Sınıf 6.1 ve Sınıf 8 de yer alan maddeler üç ambalajlama grubu ile de taşınabilirler. Sınıf 4.1 ve Sınıf 9 da yer alan maddelere ambalajlama grubu olarak 1 ve 2 atanabilirken Sınıf 6.2 de yer alan maddeler ise sadece ambalajlama grubu olarak 2'ye atanabilirler. Nil Sezer, *Ülkemizde Karayoluyla Tehlikeli Madde Taşımacılığında Tarafların Sorumluluklarının Hukuki Çerçevesi* (Ankara: Bilge Yayınevi, 2018), 75.

⁷⁰ ADR Tehlikeli Malların Listesi.

⁷¹ Yar. 11. HD, E. 2016/4677, K. 2017/3500, 07.06.2017 (<https://www.lexpera.com.tr>).

ni düzenlemiştir. TTK'da işaretlemeye ilişkin düzenleme yapılmış ancak etiketlemeye ilişkin düzenleme yapılmamıştır. TTK m. 857'de olduğu gibi CMR m. 6'da taşıma senedinin içereceği kayıtlara yer verilmiştir. Maddenin (f) bendinde yükün cinsinin mutata açıklaması, ambalaj şekli ve tehlikeli yükün genel kabul gören işaretinin taşıma senedinin içerisinde yer alacağı belirtilmiştir.⁷² Yapılan düzenleme TTK ile paralel olduğu için TTK için yapılan açıklamalar CMR içinde geçerlidir.

Taşıyıcı, ambalajlama yükümlülüğünde olduğu gibi işaret ve etiketleme yükümlülüğünde de kusurlu işaretleme ve etiketleme yapıldığında bunu taşıma senedine çekince koyarak belirtmelidir. Ambalajlama için yapılan açıklamalarda çekincenin etkisi ve gönderenin emir ve talimatına uymama hakkı işaretleme ve etiketleme yükümlülüğü için de geçerlidir.⁷³

Taşıma sözleşmesinin konusunu tehlikeli yüklerin oluşturması durumunda uygulanacak olan TMKTHY paketleyenin yükümlülükleri başlıklı m. 11'de; paketleyene, paketleri taşıma için hazırlıyorsa, işaretleme ve etiketleme ile ilgili mevzuat ve ADR 1.4.3.2.'de yer alan düzenlemelere uyma yükümlülüğü yüklenmiştir. ADR 1.4.3.2.'de ambalajlayıcının yükümlülüğü olarak, ambalajları taşıma için hazırladığında, ambalajların işaretlenmesi ve etiketlenmesini ilgilendiren zorunluluklara uyma yükümlülüğü getirilmiştir. TTK'da paketleyen kavramı olmadığı için buna ilişkin yükümlülükler, TTK m. 862 gereğince gönderenin üzerinde olacaktır.

ADR 5.2.1 ambalajların işaretlenmesine ilişkin hükümleri içermektedir. Burada yer alan hükümlere göre, ADR'de aksi belirtilmedikçe ambalaj içindeki tehlikeli yüklere karşılık gelen UN numarası, her bir ambalaj üzerine okunaklı ve dayanıklı biçimde "UN" harfleri öne gelecek şekilde işaretlenmelidir.⁷⁴ Ambalajlanmamış nesnelere için işaret; söz konusu nesne üzerinde, kafesinde, tutma, depolama veya açma mekanizmasının üzerinde yer almalıdır. ADR'ye göre

⁷² Kendigelen ve Aydın, "Karayolu ile Uluslararası Eşya," 501.

⁷³ Bkz. Yukarıda s. 13.

⁷⁴ Süreyya Özyağcı, "Tehlikeli Maddelerin Karayolu İle Taşınması," Yüksek Lisans Tezi, (İstanbul Teknik Üniversitesi, 2008), 51.

tüm ambalaj işaretleri kolay görünebilir ve okunaklı olmalıdır, etkinliğinde azalma olmaksızın açık hava maruziyetine dayanabilmelidir. Kurtarma ambalajları ve kurtarma basınçlı kaplar, ilave olarak "SALVAGE" (KURTARMA) kelimesi ile işaretlenmelidir.

TTK m. 862, CMR m. 6, TMKTHY m. 11 ve ADR 1.4.3.2. hükümleri incelendiği zaman işaretleme ve etiketleme yükümlülüğü gönderene aittir. Gönderen ifa yardımcısı kullanarak bu yükümlülüğü yerine getirirse ADR zorunluluklarına uygunluğunu denetlemelidir.⁷⁵

ADR Tablo A Tehlikeli Malların Listesi sütun (5) etiketler başlığı altında, her bir tehlikeli madde ve nesne için iliştilmesi gereken etiketlerin numaraları belirtilmiştir. İşaretleme ve etiketleme yükümlüsü, öngörülen modellere tam olarak karşılık gelen silinmez tehlike işaretleri kullanarak bu yükümlülüğünü yerine getirebilir. İşaretleme ve etiketleme yükümlüsü ADR açısından gönderendir.

3. Tehlikeli Yük Hakkında Bildirimde Bulunma Yükümlülüğü

Tehlikeli yük hakkında beyanda bulunulması, tehlikeli yüklerin taşınma sırasında ortaya çıkabilecek tehlikeleri en asgari düzeye indirecek ve beklenmedik sonuçların meydana gelmemesi için gerekli tedbirlerin alınmasını sağlayacaktır.⁷⁶ Tehlikeli yük hakkında bildirim yükümlülüğü TTK, CMR ve ADR'de düzenlenmiştir.

Gönderen, taşıyıcıya TTK m. 861'e göre tehlikeli yük bildirimini yapmış olmalıdır. Yapılmış olan tehlikeli yük bildiriminde tehlikenin türü de açık bir şekilde bildirilmelidir. Taşınacak yüke ilişkin tehlike türü açık bir şekilde belirtilmedi ise taşıyıcı TTK m. 861/2'ye göre herhangi bir tazmin yükümlülüğü doğmaksızın, tehlikeli yükün boşaltılmasını, depolanmasını, geri taşınmasını veya gerekti-

⁷⁵ TTK'da ambalajlayıcı kavramı yoktur. ADR'de işbölümü esasına dayanılarak birçok taraf sayılmıştır. Ancak bu tarafların çoğu gönderen veya taşıyıcının yükümlülüklerini yerine getirirken hizmet alımı yoluyla yararlanacağı taraflardır. TMKTHY'de ambalajlama, etiketleme ve işaretleme yükümlülüğünü atf yolu ile ADR'ye göndermede bulunarak gönderene vermiştir. Gönderen hizmet alımı yolu ile yükümlülüğünü yerine getirse de bunların ADR zorunluluklarına uygunluğunu denetleme görevi verilmiştir. Dolayısı ile yükümlülük esas olarak gönderen de bulunduğu için bu hususlar gönderenin görevleri başlığı altında incelenmiştir.

⁷⁶ Adıgüzel, *Taşıma Hukuku Deniz Ticareti*, 65.

ğinde imhasını ve zararsız duruma getirilmesini ve bu önlemler sebebiyle gerekli giderlerin karşılanmasını gönderenden isteyebilir.

TTK m. 861/1, bildirimde bulunma yükümlüsü olarak taşıma sözleşmesinin tarafı olan göndereni belirlemiştir. Taşınacak olan yük hakkında gönderenin, gönderdiği yükün niteliğini ve karakterini taşıyıcıdan daha iyi bildiği varsayılmaktadır. Yük hakkında bilgili tarafın gönderen olacağı düşünüldüğünde, bildirim gönderen tarafından yapılmasına ilişkin düzenleme yerindedir.⁷⁷ Tehlikeli yük hakkında yapılacak olan bildirim zamanında yapılmalıdır. Zamanında ifadesinden yorum yoluyla taşıyıcıya teslim edilme anı veya teslim öncesindeki zaman anlaşılabilir. Tehlikeli yük bildiriminin amacı; taşıyıcının tehlikeli yüke dair yapacağı işlemlerde daha dikkatli ve özenli olması, tehlikeli yük taşıma faaliyetlerinin gerektirdiği tedbirleri almasını sağlamaktır. Taşıyıcının gerekli tedbirleri alması için daha yükü taşıta yüklemeyen, taşınacak olan yük hakkında bilgisinin olması gerektiği gerçeğinden bu sonuca ulaşmak mümkündür.⁷⁸ Tehlikeli yük hakkında yapılacak bildirim aynı zamanda, açık ve anlaşılabilir bir içerikte ve yazılı şekilde yapılması gereklidir. Bildirim yükümlülüğünün açık ve anlaşılabilir olarak yapılmasından kasıt, taşıyıcının anlayabileceği sade bir dille yazılarak yapılan bildirimdir. Yapılacak olan bildirim yazılı şekilde yapılmalıdır. Kanun koyucu açık bir şekilde sözlü bildirim yapılmasını istememiştir.

Bildirim yapılmasında dikkat edilmesi gereken bir diğer husus, bildirim sadece tehlikeli yükün taşınacağına bilgisini içermesinin yeterli olmayacağı hallerin varlığıdır. TTK ayrıca hangi türde tehlikelerin olduğunu ve buna ilişkin alınması gereken önlemler konusunda da bildirim yapılmasını istemiştir. Gönderen, taşınacak olan yükü sınıflandırma, ambalajlama, etiketleme ve işaretleme

⁷⁷ Kıran, *Taşıma Hukukunda Karayoluyla Tehlikeli*, 76.

⁷⁸ Gönderenin tehlikeli eşya bildirimini yapmaması ve taşıyıcının buna ilişkin önlemleri almaması sonucunda herhangi bir zarar meydana gelirse bu durumda gönderen bildirim yapmadığı için taşıyıcı ise taşıdığı yükün niteliğini basiretli bir tacir olarak araştırmadığı için tarafların müterafik sorumluluklarının olacağına dair Yar. 11. HD, E. 5858, K. 10885, 26.11.1992. Bkz. Eriş, *Açıklamalı İçtihatlı Türk Ticaret*, 4, 4764.

mekle yükümlü olan taraftır. Taşıyıcının tehlikeli yük ile ilgili genel bilgiye sahip olabilecek durumda olması göndereni tehlikeli yük hakkında bildirim yükümlülüğünden kurtarmaz.⁷⁹

CMR m. 22/1'de TTK'ya benzer şekilde tehlikeli yük hakkında bildirim ve taşınacak tehlikeli yükün niteliği gerektiriyorsa alınacak önlemler hakkında taşıyıcıya bildirimde bulunma yükümlülüğünü gönderene yüklemiştir.

ADR 1.4.2.1'de yer alan gönderenin yükümlülükleri kısmında gönderene, Özellikle Bölüm Beşte ve Bölüm Üçte yer alan taşıma için gerekli belgeleri ve taşıma sırasında bulundurulacak belgeleri ibraz etmek yükümlülüğü yüklenmiştir. Gönderen hem ADR hem CMR hem TTK uyarınca, tehlikeli yük taşınacaksa bunu yazılı, açık ve anlaşılabilir bir biçimde taşıyıcıya bildirmelidir.

C. Taşıyıcının Yükümlülükleri

TTK m. 850/2'ye göre, taşıma sözleşmesinin konusu tehlikeli yükler ise taşıyıcının yükümlülüğünü, tehlikeli yükü taşımak ve gönderilene teslim etmektir. Taşıyıcının, tehlikeli yükü gönderen tarafından kendisine teslim edildiği hali ile taşınması ve gönderilene teslim etmesi esastır.⁸⁰ Taşıyıcının bu yükümlülüğü yüke özen borcudur.⁸¹ Taşıyıcı, özen borcuna aykırı hareket ederse bundan dolayı sorumludur. Taşıyıcı, taşımakta olduğu yükü ziya ve hasara uğratmadan zamanında, gönderilene teslim ederek borcundan kurtulacaktır.

1. Taşıyıcının Yükü Ziya ve Hasara Uğratmadan Zamanında Teslim Yükümlülüğü (Yüke Özen Gösterme Yükümlülüğü)

a. Genel Olarak

Taşıyıcı taşıma faaliyetini icra ederken özenli davranmak zorundadır. Bu özenin ölçüsü taşıma sözleşmesinin konusunu teşkil eden yükün niteliğine göre farklılık gösterebilir. Ancak her taşıma sözleşmesinde taşıyıcı mevzuat gereği ziya, hasar ve geç teslimden sorumludur.

⁷⁹ Asgarov, "Gönderenin Taşıma Sözleşmesi Gereğince," 308.

⁸⁰ Kıran, *Taşıma Hukukunda Karayoluyla Tehlikeli*, 43.

⁸¹ Adıgüzel, *Taşıma Hukuku Deniz Ticareti*, 46.

Taşıyıcı, gönderen ile aralarında yapmış oldukları taşıma sözleşmesi gereğince taşınacak olan yükün bir yerden başka bir yere kendi gözetimi ve sorumluluğu altında taşınması işini üstlenir.⁸² Taşıyıcı taşıma işini birtakım yükümlülüklerine uygun olarak yerine getirmelidir. Bu yükümlülüklerden birisi TTK m. 875/1 uyarınca yükü zıya ve hasara uğratmadan zamanında teslim etme yükümlülüğüdür. Taşıyıcının bu yükümlülüğü taşıma sözleşmesine dayandığı için akdi bir yükümlülüktür. Benzer düzenleme CMR m. 17/1’de de yer almaktadır. CMR’ye tabi taşımalarda da taşıyıcı yükü zıya ve hasara uğratmamalı ve zamanında teslim etmelidir.

Zıya kavram olarak, fiili veya hukuki imkânsızlıklar sebebiyle taşıyıcının teslim almış olduğu yükü eksik teslim etmesi veya hiç teslim etmemesi halidir.⁸³ Zıya, bir yükten yararlanma imkânının ortadan kalkması olarak da ifade edilebilir. Cismen yok olmasa bile yükü kullanma imkânı ortadan kalkıyorsa ortada zıya vardır. Cismen var olan ancak istifade imkânı olmayan yükün (enkazın), gönderilene teslimi de iade sayılmayacaktır.⁸⁴ Zıya hallerine örnek olarak; yükün devletçe zapt edilmesi, tehlikeli yük taşınacağına dair bildirim yapılmaması sebebiyle yükün imha edilmesi, yükün patlaması vb. gösterilebilir.⁸⁵ Yükten yararlanma hakkının geçici süre ile kaybı zıya olarak kabul edilemez ancak bu süre Kanun m. 874’ün öngördüğü uzunlukta ise zıya karinesi söz konusu olacaktır. Zıya kısmi veya tam zıya olarak karşımıza çıkmaktadır. Yükün ambalajı da dâhil hiç teslim edilemeyecek şekilde bulunması durumunda tam zıya, yükün bir kısmının teslim edilemeyecek halde bulunması durumunda kısmi zıya söz konusudur.⁸⁶ Kısmi zıyadan bahsedebilmek için yükün niteliğinden kaynaklanmayan azalma olmalıdır. Bu

⁸² Arkan, *Karada Yapılan Eşya Taşımalarında*, 13; Arslan Kaya, “Taşıyıcının Kara Yolu İle Eşya Taşımaya İlişkin Uluslararası Sözleşme(CMR)’de Öngörülen Sorumluluğun Esasları(2)”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 56 no. 1-4 (1998): 239-267.

⁸³ Kaya, “Taşıyıcının Kara Yolu İle,” 246.

⁸⁴ Can, *CMR ve Alman Ticaret*, 79.

⁸⁵ Arkan, *Karada Yapılan Eşya Taşımalarında*, 48.; Kiran, *Taşıma Hukukunda Karayoluyla Tehlikeli*, 44.

⁸⁶ Kaya, “Taşıyıcının Kara Yolu İle,” 246.

azalma, fire kapsamında olabilecek miktarda yükün niteliğinden kaynaklanan bir azalma olmamalıdır.⁸⁷

Hasar, yükte taşıma sırasında meydana gelen ve yükün değerini azaltan her türlü maddi kötüleşmedir.⁸⁸ Hasar halinde yükün kıymeti azalmaktadır. Hasar hallerine örnek olarak; yükün ıslanması, yüke yabancı kokunun sinmesi, yükün lekelenmesi ve kısmen yanmış olması gösterilebilir.⁸⁹ Hasar halinde, ziyadan farklı olarak yük teslim alındığı şekilde, durumda veya miktarda teslim edilememektedir.⁹⁰ Yükte kalıcı değer kaybına sebep olan maddi kötüleşmeler hasar olarak nitelendirilmektedir.⁹¹ Yükte oluşan kötüleşmenin niteliğini tespit etmek zordur. Yük işleminden geçerek eski haline döndürülebiliyorsa hasar, döndürülemiyorsa ziyadan bahsedilebilir. Ancak yükü işleminden geçirmek maddi olarak anlamsızsa bu durumda hasardan değil yine ziyadan bahsedilmelidir.⁹²

b. Taşıyıcının Zamanında Yükü Teslim Etme Yükümlülüğü

TTK m. 873'e göre taşıyıcı yükü zamanında teslim etmekle de yükümlüdür. Aksi halde taşıyıcı TTK m. 875 uyarınca geç teslimden sorumlu olacaktır. Benzer şekilde CMR m. 17/1 uyarınca da taşıyıcı geç teslimden sorumludur. Geç teslim, CMR m. 19'da; "Eşya kararlaştırılmış süre içerisinde teslim edilmemişse veya bir süre kararlaştırılmadığı durumlarda, taşımanın yapıldığı koşullar, özellikle grupaj (parsiyel)

⁸⁷ Krş. Pınar Akan, *Deniz Taşımacılığında Taşıyanın Yüke Özen Yükümlülüğünün İhlalinden Doğan Sorumluluğu* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2007), 77; Kıran, *Taşıma Hukukunda Karayoluyla Tehlikeli*, 47.

⁸⁸ Arkan, *Karada Yapılan Eşya Taşımalarında*, 51; Mustafa Topaloğlu, "Karayoluyla Uluslararası Eşya Taşımalarından (CMR) Doğan Hukuki Sorumluluk," 28-29 Mayıs Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu (2009), 393-407.

⁸⁹ Can, *CMR ve Alman Ticaret*, 82.

⁹⁰ Kaya, "Taşıyıcının Kara Yolu İle," 247.

⁹¹ Alihan Aydın, *CMR'ye göre Taşıyıcının Zıya, Hasar ve Gecikmeden Doğan Sorumluluğu* (İstanbul: Arıkan Basım Yayıncılık, 2006), 54.

⁹² Arkan, *Karada Yapılan Eşya Taşımalarında*, 50; Kıran, *Taşıma Hukukunda Karayoluyla Tehlikeli*, 49; Eşyanın uğradığı hasar onun maddi değerini tamamen veya büyük ölçüde kaybetmesi sonucunu doğurmuşsa bu durumda gönderilenden eşyayı bu hali ile teslim almasını beklemek yerinde olmayacağı için bu tip hasarlar ziyaa eşdeğer hasar olarak kabul edilmiştir. Can, *CMR ve Alman Ticaret*, 82.

taşımalarda olağan şekilde tüm yükü bir araya getirmek için gerekli zaman da göz önünde bulundurulduğunda, taşımanın fiili süresi basiretli bir taşıyıcıdan beklenen makul süreyi aşıyorsa, teslim etmede gecikme vardır."⁹³ şeklinde tanımlanmıştır. CMR ve TTK hükümleri birbirine paralel şekilde düzenlenmiştir. Zamanında teslim, yükün sözleşme ve ticari örf ile belli olan, bunların bulunmaması halinde de halin icabına göre makul olan zamanda teslimini ifade etmektedir.⁹⁴ TTK m. 875/3 uyarınca gecikme dolayısıyla taşıyıcının sorumluluğunun doğabilmesi için taşımanın gerekli olan sürede tamamlanmamış olması gerekli ve yeterlidir, ayrıca hak sahibinin bundan dolayı zarara uğramış olması gerekmez.

c. Tehlikeli Nitelik Arz Eden Yüklerin Taşınması Durumunda Taşıyıcının Özen Yükümlülüğü

Özen yükümlülüğünün derecesi taşıma sözleşmesinin konusunu oluşturan yükün niteliğine göre farklılık arz eder. Tehlikeli yüklerin taşınması durumunda taşıyıcının yüke göstereceği özen, diğer yüklerin taşınması faaliyetindeki yüke göstereceği özene göre daha ağırdır. Çünkü tehlikeli maddelerin taşınması faaliyetini icra edecek olan taraflar TMKTHY ve ADR hükümlerine uygun olarak taşıma faaliyetini gerçekleştirmelidir.

Taşıma faaliyetinde kullanılacak taşıtı sağlamak taşıyıcının doğal borcudur. Taşıyıcının bu borcu ADR ve TMKTHY hükümlerinde doğrudan ifade edilmemiştir. Ancak ADR 1.4.2.2. (c), (d), (f) ve TMKTHY m. 14/1 (c), (ç) düzenlemeleri incelendiği zaman, bu düzenlemelerden taşıt sağlama borcunun taşıyıcının üzerinde olduğu anlaşılmaktadır. Taşıyıcı ADR 1.4.2.2.1. (c) ve Yönetmelik m. 14/1 (c) uyarınca, araçlarda ve yüklerde görsel olarak belirgin bozukluk, sızıntı veya çatlak, eksik teçhizat olup olmadığını araştırarak tespit etmek zorundadır. Taşıyıcı bu araştırmayı yapmadan yola çıkar ve taşıma faaliyeti sırasında yük, araçtaki bozukluktan veya eksik teçhizattan dolayı, zıya veya hasara uğrarsa taşıyıcı sorumlu olacaktır.⁹⁵

⁹³ Kendigelen ve Aydın, "Karayolu ile Uluslararası Eşya," 510.

⁹⁴ Belbez, "Nakil Sözleşmesi ve Nakliyecinin," 398.

⁹⁵ Sezer, *Ülkemizde Karayoluyla Tehlikeli Madde*, 39.

Taşıyıcının taşıma faaliyeti için temin edeceği taşıt, ADR ve Yönetmelik hükümlerine ve tehlikeli yükün taşınmasına uygun olmalıdır. ADR ve TMKTHY'de tehlikeli yüklerin, herhangi bir zarara sebebiyet olmaksızın, güvenli ve düzenli bir şekilde kamuya açık olarak taşınmasını sağlamak amacına hizmet etmektedir. Bu amacı gerçekleştirebilmek için ADR'de tehlikeli yüklerin taşınmasında kullanılacak araçlarda aranan kriterlere yer verilmiştir. Bu kriterlere uygun araçlar belli aralıklarla teste tabi olmakta ve bu testlerde geçerlilik şartlarını koruyup korumadıkları belirlenmektedir. ADR 1.4.2.2.1. (d) ve TMKTHY m. 14/1 (ç) uyarınca; tankerlerin, tüplü gaz tankerlerinin, sökülebilir tankların, portatif tankların, tank konteynerlerinin ve çok elemanlı gaz konteynerlerinin bir sonraki testinin geçerlilik tarihinin geçmediğini araştırarak tespit etmek taşıyıcının yükümlülüğüdür.

Ayrıca taşıyıcı ADR 1.4.2.2.1. (e), (f), (g) ve TMKTHY m. 14/1 (d), (e), (f) uyarınca araçların olması gerekenden fazla yüklenmemesini sağlamak, tanımlanmış tehlike etiketleri ve işaretlerin araçlara iliştilmesini sağlamak ve araç sürücüsü için yazılı talimatlarda belirtilen teçhizatın araçta bulunmasını sağlamak taşıyıcının yükümlülüğüdür. Taşıyıcı, gönderenin sınıflandırmasını yaparak işaretle-yip, etiketlediği yükü taşımak için sağlayacağı araca, taşınacak olan tehlikeli yüke uygun işaret ve etiketleri iliştilmelidir. Taşıyıcı ADR 1.4.2.2.1. (e), (f), (g) ve Yönetmelik m. 14/1 (d), (e), (f)'de ifade edilen yükümlülöklere uygun davranmaz ve bundan dolayı yük zarar görürse yüke özen yükümlülüğüne aykırılıktan sorumlu olacaktır.

Tehlikeli maddeler birbirinden farklı özelliklere sahip oldukları için taşıma faaliyetinde kullanılacak araçlar da tehlikeli yüklere göre değişiklik gösterir. Yönetmelik m. 14/1 (m) uyarınca taşıyıcı yüke uygun tank ve konteynerlerin kullanılmasını sağlamakla yükümlüdür.⁹⁶ ADR ve Yönetmelikte taşıyıcıya yüklenen yüke uygun tank ve konteyner sağlama yükümlülüğünü somutlaştıracak olursak 1267 BM numarasına sahip ham petrol taşınacaksa, taşıyıcı ham petrol yüküne uygun taşıtı ADR Tehlikeli Mal Listesi yardımı ile tespit edecektir. Bu listenin 12. sütununa uygun olan tank kodu L4BN'ye uygun tank temin edilmelidir. 14. sütuna uygun olarak ADR 9.1.1.2.'de tanımla-

⁹⁶ Sezer, *Ülkemizde Karayoluyla Tehlikeli Madde*, 44.

nan FL aracı temin edilmelidir. Taşıyıcı ham petrol yükünü taşıyacağı zaman L4BN'ye uygun tank ve FL tanımına uygun araç temin etmezse Yönetmeliğin 14'üncü maddesine aykırı hareket etmiş olur. Taşıyıcı her bir tehlikeli yük için taşıma faaliyeti gerçekleştireceği zaman ADR Tehlikeli Mal Listesinden faydalanmalıdır.

Taşıyıcı, TMKTHY m. 14/1 (i) uyarınca taşıma faaliyetinde kullanacağı personelin yapılacak işe uygun nitelikte eğitim almış olmasını sağlamakla yükümlüdür. Taşıyıcının bu yükümlülüğü TMKTHY m. 8'de; *"bu yönetmelik ve ADR hükümlerine uygun olarak ulusal ve uluslararası karayollarında tehlikeli yük taşımacılığı yapacak şoförlerin, Tehlikeli Mal Taşımacılığı Eğitim Sertifikası (SRC5)/ADR Şoför Eğitim Sertifikasına sahip olması zorunludur."* şeklinde düzenlenmiştir. Taşıyıcı, TMKTHY m. 8'de belirtilen sertifikalardan birine sahip olmayan şoför kullanarak tehlikeli yük taşıma faaliyeti icra edemez. TMKTHY m. 15'te taşıt sürücüsünün ve araçta bulunan diğer görevlilerin yükümlülükleri düzenlenmiştir. Buna göre taşıt sürücüsü ve taşıtta bulunan diğer görevliler, yükümlülüklerini yerine getirecek niteliğe sahip olmalıdır. Bunu sağlama yükümlülüğü taşıyıcıya aittir.⁹⁷

Taşıyıcı yüke özen borcunun gereği olarak ADR 1.4.2.2.4. ve TMKTHY m. 14/1 (o) gereği; taşıma işleminin güvenliğini gözetmeli, taşıma işleminin güvenliğinin ihlali durumlarında ADR'de belirtilen gerekli önlemleri almalıdır.

Sonuç olarak, taşıyıcının yükü zıya ve hasara uğratmadan zamanında teslim yükümlülüğü taşıyıcının yüke özen yükümlülüğü olarak ifade edilebilir. Taşıyıcının yüke özen yükümlülüğünün derecesi taşınan yükün niteliği tehlikeli olduğu zaman ağırlaşmaktadır. Şöyle ki; taşıyıcının taşıma için sağladığı araç tehlikeli yükün taşınmasına uygun ADR test prosedürlerinden geçirilmiş olmalıdır, taşıyıcı taşıma faaliyetinin icrasında kullanacağı şoför ve personelin ADR hükümlerine uygun davranmasına yetecek eğitimi almasını sağlamış olmalıdır, taşıyıcı ADR zorunluluklarında ihlal olmadan taşıma işini icra etmelidir, taşıyıcı taşınan yüke uygun taşıma faaliyetini gerçekleştirmek için ADR Tehlikeli Mal Listesinden faydalanmalıdır.

⁹⁷ Sezer, *Ülkemizde Karayoluyla Tehlikeli Madde*, 40.

VI. TARAFLARIN TEHLİKELİ MADDE TAŞIMADAN DOĞAN SORUMLULUKLARI

A. Genel Olarak

Taşıma sözleşmesi karşılıklı borç doğuran bir sözleşme olduğu için taşıma sözleşmesinde de gönderen ve taşıyıcının birbirine karşı hak ve yükümlülükleri vardır. Taraflar bu yükümlülüklerini gereği gibi ifa etmedikleri takdirde sorumlulukları doğacaktır. Bu sorumluluk TTK'da düzenlenmişse bu düzenleme uygulanacaktır. Ancak TTK'da hüküm bulunmayan hallerde genel hükümler ihtiva eden TBK'ya gidilebilir. TTK m. 875'te taşıyıcının yüke özen borcuna aykırılık halinde sorumluluğu ayrıca düzenlendiği için genel hükümler değil özel nitelikte olan bu düzenleme uygulanacaktır. Tarafların yükümlülüklerine aykırılıkları üçüncü kişilere zarar verirse bu durumda taraflar TBK'da düzenlenen haksız fiil hükümlerine göre sorumlu olacaklardır.⁹⁸

B. Taşıyıcının Yüğü Zıya ve Hasara Uğratmadan Zamanında Teslim Yükümlülüğünden Sorumluluk

Taşıyıcının yükün zıya ve hasara uğramasından doğan sorumluluğu, sözleşmeden doğan bir sorumluluktur. Sözleşmeden doğan sorumluluklarda, kural olarak borçlunun kusurlu olması şartı aranmaktadır.⁹⁹ Taşıma sözleşmesinde taşıyıcının yükümlülüğünü ihlal dolayısı ile sorumlu tutulabilmesi için sözleşmeden kaynaklanan sorumluluğun şartları mevcut olmalıdır. Bu şartlar; borçlu önceden bir borç ile yükümlü olmalıdır, borcun yerine getirilmemiş olması gerekmektedir, borçlunun kusurlu davranışı olmalıdır, borçlunun kusurlu davranışı sonucunda alacaklının bir zararı olmalıdır, zarar ile borçlunun kusurlu davranışı arasında uygun illiyet bağı olmalıdır.¹⁰⁰

Taşıma sözleşmesinde yükü zıya ve hasara uğratmadan zamanında teslim yükümlülüğüne aykırılığın sonuçları TTK m. 875'te düzenlenmiştir. TTK m. 889/1'de yükün zıya ve hasarının açıkça

⁹⁸ Asgarov, "Gönderenin Taşıma Sözleşmesi Gereğince," 309.

⁹⁹ Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 1059; Reisoğlu, *Türk Borçlar Hukuku Genel*, 355.

¹⁰⁰ Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 500.; Reisoğlu, *Türk Borçlar Hukuku Genel*, 350ff.

görüldüğü durumlarda gönderen veya gönderilenin, yükün zıya ve hasara uğradığını taşıyıcıya açık bir şekilde bildirmesi gerektiğinden, aksi halde eşyanın sözleşmeye uygun bir şekilde teslim edildiğinin kabul edileceğinden bahsedilmiştir. Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise zıya ve hasarın açıkça görülmemesi durumunda 7 gün içerisinde zıya ve hasar bildirimini yapılması gerektiği aksi halde eşyanın sözleşmeye uygun teslim edildiğinin kabul edileceği düzenlenmiştir. Aynı maddenin üçüncü fıkrasında teslim süresinin aşılması yani geç teslim halinde 21 gün içerisinde taşıyıcıya, geç teslimin bildirilmesi gerektiğini aksi halde gecikmeden doğan hakların kullanamayacağını düzenlenmektedir. Dördüncü fıkarda; teslimden sonra yapılacak bildirim yazılı olması gerektiği, bildirim telekomünikasyon araçlarıyla yapılabileceği, bildirim sahibinin anlaşılması halinde imzaya gerek olmadığı, sürenin korunmuş olması için bildirim zamanında gönderilmiş olmasının yeterli olacağı düzenlenmiştir. Beşinci fıkarda zıya, hasar ve gecikmenin teslim sırasında bildirilmesi halinde, bildirim yükü teslim edene yukarıdaki hükümlere göre yapılabileceği düzenlenmiştir.

Taşıyıcının sorumlu olduğu süre, TTK m. 875/1'de *"eşyanın taşınmak üzere teslim alınmasından teslim edilmesine kadar geçecek süre"* olarak belirlenmiştir. TTK m. 875 gibi CMR m. 17/1'de yükün zıya hasarı ve geç teslimi dolayısı ile taşıyıcıyı sorumlu tutmuştur. Buna göre; *"Taşıyıcı eşyayı teslim aldığı andan teslim ettiği ana kadar eşyanın kısmen veya tamamen zıya ve hasara uğramasından ve teslim etmedeki gecikmeden sorumludur."*¹⁰¹ TTK m. 875 ve CMR m. 17 hükümleri birlikte değerlendirildiğinde, hem TTK hem de CMR taşıyıcının özen yükümlülüğü ve buna bağlı olarak zıya ve hasar sorumluluğunu taşıma süresi ile sınırlandırmıştır. Taşıyıcının zıya ve hasar dolayısıyla sorumluluğu taşıyıcının yükü teslim aldığı andan başlar ve yükü gönderilene teslim edene kadar veya yük üzerindeki bakım ve muhafaza yükümlülüğü sona erene kadar devam eder.¹⁰² Taşıyıcının yükün zilyetliğini taşımak üzere kazanması sorumluluğu açısından önemlidir. Bu açıdan yüklemenin gönderen mi, yoksa taşıyıcı tara-

¹⁰¹ Kendigelen ve Aydın, "Karayolu ile Uluslararası Eşya," 508.

¹⁰² Kaya, "Kara Yolu İle Eşya," 240.

findan mı yapılacağı sorumluluk paylaşımı anlamında önem kazanmaktadır. Gönderen veya yükleten, taşıyıcıya yükü taşınmak üzere teslim ederse bu andan yükün gönderilene teslimine kadar geçen sürede taşıyıcı zıya ve hasardan dolayı sorumludur.

TTK m. 876 uyarınca zıya, hasar ve gecikme, taşıyıcının en yüksek özeni göstermesine rağmen kaçınamayacağı ve sonuçlarını önleyemeyeceği sebeplerden meydana gelmişse, taşıyıcı sorumluluktan kurtulur. En yüksek özenin gösterilmiş olması hali, tehlikeli yük taşıyan tedbirli bir taşıyıcıdan beklenecek davranışın gösterilmiş olması halidir. Tedbirli bir taşıyıcıdan beklenen dikkat ve özen, taşıyıcının şahsi işlerinde nasıl hareket ettiği ile değil, aynı şartlar altında (tehlikeli yük taşınması faaliyetinde bulunan taşıyıcının) makul, tecrübeli, görev ve sorumluluğunun bilincinde olan bir taşıyıcının göstereceği dikkat ve özen olarak değerlendirilmelidir.¹⁰³ TTK'ya benzer şekilde CMR m. 17/2'de zıya, hasar veya gecikmenin hak sahibinin kusurundan, talimatlarından, yükün kendi kusurundan ve taşıyıcının kaçınmayacağı ve sonuçlarına engel olamayacağı olaylardan kaynaklanması halinde taşıyıcının sorumlu olmayacağı düzenlenmiştir.¹⁰⁴ Taşıyıcının en yüksek özeni gösterip göstermediği, tehlikeli yükler söz konusu olduğunda tehlikeli yükün ambalajı, yüklenmesi, istifi, taşınması sırasında ADR hükümleri ve taşıma hukuku teamüllerine uygun hareket edilip edilmediği dikkate alınarak bilirkişi görüşleriyle beraber değerlendirilmelidir.

TTK m. 877 uyarınca; *"Taşıyıcı, taşıma aracındaki arızaya, taşıtı kiraladığı kişinin onun temsilcilerinin veya çalışanlarının kusuruna dayanarak sorumluluktan kurtulamaz."* Benzer düzenleme CMR m. 17/3'te; *"Taşıyıcı, taşımayı yapmak için kullandığı araçtaki bozukluğa veya taşıtı kendisinden kiraladığı kişinin veya bu sonuncusunun müstahdemlerinin kusuruna dayanarak sorumluluktan kurtulamaz."*¹⁰⁵ şeklinde yapılmıştır. Düzenlemeler birlikte incelendiğinde TTK'nın uygulanacağı taşımalarda da CMR'nin uygulanacağı taşımalarda da taşıyıcının taşı-

¹⁰³ Adıgüzel, *Taşıma Hukuku Deniz Ticareti*, 158; Krş. Tahir Çağa ve Rayegan Kender, *Deniz Ticareti Hukuku-2* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2010), 138.

¹⁰⁴ Kendigelen ve Aydın, "Karayolu ile Uluslararası Eşya," 508.

¹⁰⁵ Kendigelen ve Aydın, "Karayolu ile Uluslararası Eşya," 508.

ma aracından ve aracın temininden kaynaklanabilecek zararlardan kusursuzluğunu ispatlayarak kurtulamayacağı sonucuna ulaşılmaktadır.¹⁰⁶ Yargıtay'ın görüşü de bu yöndedir.¹⁰⁷

Taşıyıcının zıya hasar veya geç teslim dolayısı ile sorumluluktan kurtulabileceği özel haller TTK m. 878/1'de düzenlenmiştir. Bunlar;

“(a)sözleşme veya teamüle uygun olarak üstü açık bir aracın kullanılmış olması yahut güverteye yükleme yapılması,

(b)Gönderen tarafından yapılan yetersiz ambalajlama,

(c)Eşyanın gönderen veya gönderilen tarafından işleme tabi tutulması, yüklenmesi veya boşaltılması,

(d)Eşyanın; özellikle kırılma, paslanma, bozulma, kuruma, sızma, olağan fire yoluyla kolayca zarar görmesine yol açan doğal niteliği,

(e)Taşımacak paketlerin gönderen tarafından yetersiz etiketlenmesi,

(f)Canlı hayvan taşınması,

(g)Gümrük Kanunu ile diğer kanun ve düzenlemelerde yer alan hükümlerin taşıyıcının sorumluluktan kurtulmasını haklı gösterdiği haller” dir.

Yükün zıya hasarı veya gecikmesi bu hallerden birisine bağlanabiliyorsa taşıyıcı sorumluluktan kurtulacaktır. TTK m. 878/2 uyarınca herhangi bir zararın birinci fıkrada belirtilen sebeplerden birisine bağlanması ihtimal dâhilinde ise bu durumda zararın birinci fıkradaki sebepten ileri geldiği kabul edilecek ve taşıyıcı sorumluluktan kurtulacaktır. Ancak birinci fıkranın (a) bendinde yer alan olağanüstü zıya ve hasar için bu kural geçerli değildir. TTK m. 878/3 uyarınca hasar ve gecikme, gönderenin yükün taşınmasına ilişkin talimatlarına taşıyıcının riayet etmemesi dolayısıyla meydana geliyorsa bu durumda da taşıyıcı birinci fıkranın (a) bendine dayanarak sorumluluktan kurtulamayacaktır. TTK m. 878/4 uyarınca, taşıyıcının yükü sıcak, soğuk, ısı değişikliği, nem, sarsıntı veya benzer etki-

¹⁰⁶ Kıran, *Taşıma Hukukunda Karayoluyla Tehlikeli*, 106-107.

¹⁰⁷ Yar. 11. HD, E. 2014/16522, K. 2015/1706, 11.02.2015, (<https://www.lexpera.com.tr>).

lere karşı özel koruma yükümlülüğü varsa ve duruma göre aracın donanımının seçimi, bakımı ve kullanımına ilişkin tüm önlemleri almak şartıyla birinci fıkranın (d) bendinde yer alan sebebe dayanarak sorumluluktan kurtulabilir. TTK m. 878/5 uyarınca canlı hayvan taşınması durumunda taşıyıcı hal ve şartlara göre kendisine düşen tüm önlemleri almak şartıyla birinci fıkranın (f) bendine dayanarak sorumluluktan kurtulacaktır. CMR m. 17/4'te TTK m. 878'e benzer bir düzenleme yapılmıştır.¹⁰⁸ Zıya ve hasar CMR m. 17/4'te belirtilen durumlardan bir veya daha fazlasının doğal sonucu olan özel tehlikelerden kaynaklanıyorsa taşıyıcı sorumluluktan kurtulacaktır. Bu haller TTK m. 878'de sayılanlarla oldukça benzer niteliktedir.

TTK'dan farklı olarak, CMR m. 17/5'te taşıyıcı zıya, hasar veya gecikmeye sebebiyet veren hususların bazıları bakımından bu maddeye göre sorumluluk altında değilse sadece, bu madde uyarınca sorumlu olduğu diğer hususların zıya, hasar veya gecikmeye yaptığı etki oranında sorumlu olacaktır.

TTK m. 880'den çıkan sonuca göre taşıyıcın özen yükümlülüğüne aykırılık halinde sorumluluğu tazminat sorumluluğudur. TTK m. 880 taşıyıcının yükü zıya, hasara uğratması veya geç teslim etmesi durumunda tazminatın hesaplanmasında esas alınacak değere ilişkindir. Taşıyıcının yüke özen borcuna aykırılık halinde sorumluluğu sınırsız değildir. TTK m. 882 uyarınca *“Taşıyıcı gönderinin zıya ve hasarı halinde, 880 ve 881 inci maddeler uyarınca ödenecek tazminat, gönderinin net olmayan ağırlığının her bir kilogramı için 8,33 Özel Çekme Hakkını(ÖÇH) karşılayan tutar ile sınırlıdır.”* Ayrıca TTK m. 875/2'ye göre taşıyıcının yükümlülüğünü ihlal, yükün doğal niteliği ve gönderen ile gönderenin davranışından kaynaklaması durumunda, tazminat miktarının belirlenmesinde bu durumlar dikkate alınarak hakkaniyete uygun bir bedel belirlenecektir. TTK m. 875/3'te yer alan düzenlemeden anlaşılmaktadır ki taşıyıcı, her türlü özeni göstermiş olmasına rağmen bir zarar doğmuşsa TTK m. 875/1 uyarınca sorumluluğuna gidilir. Ama zarar oluşmasa da gecikmeden dolayı taşıma ücreti indirilebilir. Bununla beraber taşıyıcı her türlü özeni göstermesine rağmen gecikme oluşursa zarar oluşsa da oluşmasa da ücret indirimine gidilemez.

¹⁰⁸ Kendigelen ve Aydın, “Karayolu ile Uluslararası Eşya,” 508.

Ancak taşıyıcının her türlü özeni göstermemiş olması durumunda, gecikme sebebiyle zarar oluşmamış olsa bile taşıma ücreti gecikme süresi ile orantılı olarak indirilecektir.

TTK m. 883 gereğince taşıyıcının zıya ve hasardan sorumlu olduğu hallerde TTK m. 880 ila m. 882'de yer alan düzenlemeler uyarınca hesaplanacak tazminattan başka, taşıma ücretinin geri verilmesi ile taşıma ile ilgili vergileri, resimleri ve taşıma işi nedeniyle doğan diğer giderleri de karşılar. Hasar halinde tazminat yükün taşınmak üzere teslim alındığı yer ve zamandaki değeri ile orantılı olarak belirlenir. Taşıyıcının bu sorumluluğu TTK m. 884 gereğince eşyanın zıya, hasar, gecikmesinden kaynaklanmayan ve yük veya kişi zararları dışında kalan zararlardan, tam zıya halinde ödemesi gereken tazminatın üç katı ile sınırlıdır.

C. Gönderenin Tehlikeli Yük Taşımadan Doğan Sorumlulukları

Yükleme ve boşaltma yükümlülüğü, TTK m. 863 uyarınca gönderene yüklenmiş bir yükümlülüktür. Gönderene bu yükümlülük yüklenmiş ve bunun karşılığında taşıyıcıya da aynı maddede yüklemenin işletme güvenliğine uygun olmasını sağlama yükümlülüğü yüklenmiştir. Yükleme ve boşaltma yükümlülüğü TTK m. 863/2 uyarınca, durumun gereklerine göre belirlenecek makul bir sürede tamamlanmalıdır. Makul sürede yükleme ve boşaltma işlemini gerçekleştiremeyen gönderen TTK m. 863/3 uyarınca taşıyıcıya beklediği süre ile uygun bir ücret ödemek zorundadır. Yükleme ve boşaltmanın sözleşmeden, durumun gereğinden veya ticari teamülden taşıyıcı tarafından yapılacağı anlaşılıyorsa yükleme ve boşaltma işini taşıyıcı yerine getirmelidir. Yükleme ve boşaltmadan kaynaklanan sorumluluk akdi bir tazminat sorumluluğudur.

Ambalajlama, işaretleme ve etiketleme yükümlülüğü, TTK m. 862 uyarınca gönderene verilmiş bir yükümlülüktür. Benzer şekilde CMR m. 10'a göre ambalajlama yükümlülüğü gönderene verilmiş ve istisnası belirtilmiştir. Buna göre taşıyıcı yükün kabulünde ambalajlamadaki hata aşikâr ise ve bu kusur taşıyıcı tarafından biliniyorsa gönderen ambalajlamadaki kusur dolayısı ile sorumlu olmayacaktır. Bunun dışında taşıyıcı, aşikâr olan kusuru taşıma belgesinde çekince olarak be-

yan etmemişse yine gönderen sorumlu olmayacaktır.¹⁰⁹ Taşıyıcı yükü teslim aldığı anda kusurlu ambalajlamayı fark edince, ilk olarak sevk mektubuna kusurlu ambalajlamayı belirten çekince koymalıdır. Bu çekince taşıyıcıya yük taşıma sürecinde hasara uğrarsa, hasarın kusurlu ambalajlamadan kaynaklandığını ileri sürebilme ile yükün ve ambalajının görünürdeki durumunu kontrol etme yükümlülüğünü yerine getirdiğini ileri sürebilme imkânı vermektedir.¹¹⁰ Taşıyıcı gönderene ambalajlamada yer alan kusurları beyan etmelidir. Gönderen ambalajlamada yer alan kusurları kabul etmezse taşıyıcı, ya taşıma işini yapmamalı ya da güvenli tedbirleri alarak taşıma işini icra etmelidir.¹¹¹

TTK m. 864'e göre gönderen yetersiz ambalajlamadan kusuru olmasa da sorumludur. Bu hüküm, gönderenin yükümlülüğü olan yükleme ve boşaltma yükümlülüğünün istisnalarının ambalajlama yükümlülüğü açısından var olmadığını ortaya koymaktadır. Ancak doktrinde ambalajlama yükümlülüğünün sözleşme ile taşıyıcının yükümlülüğüne bırakılabileceğini kabul eden görüşler vardır.¹¹² Yargıtay bir kararında taşıyıcının yüklemeyi yaparken ambalajlama(paketleme) işlemini yapacağını beyan ederek taşıma sözleşmesi yapıldığı için daha sonradan ambalajlama dolayısı ile taşıyıcının sorumsuzluğunun öngörülmüş olmasının, taşıyıcıyı sorumluluktan kurtarmayacağı belirtilmiştir.¹¹³

Gönderenin diğer bir yükümlülüğü tehlikeli yük hakkında taşıyıcıya bildirimde bulunmaktır. Gönderenin bu yükümlülüğü, TTK m. 864/1 (c) uyarınca kusursuz sorumluluktur. Gönderen, bildirim yükümlülüğünü yerine getirmezse kusuru olmasa da oluşan zararı tazminle yükümlüdür.

Gönderen tehlikeli yük hakkında bildirimde bulunmamışsa veya yapılan bildirim mevzuata uygun değilse TTK ve CMR taşıyıcıya bazı tasarruf hakları tanımıştır. TTK m. 861/2 uyarınca bu haklar;

¹⁰⁹ Kendigelen ve Aydın, "Karayolu ile Uluslararası Eşya," 504.

¹¹⁰ Ziya Akıncı, *Karayolu ile Milletlerarası eşya taşımacılığı ve CMR* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1999), 63.

¹¹¹ Akıncı, *Karayolu ile Milletlerarası eşya*, 64.

¹¹² Arkan, *Karada Yapılan Eşya Taşımalarında*, 117; Kıran, *Taşıma Hukukunda Karayoluyla Tehlikeli*, 68.

¹¹³ Yar. 11.HD, E. 2015/8560, K. 2016/3755, 06.04.2016, (<https://www.lexpera.com.tr>).

tehlikeli yükün boşaltılması, depolanması, geri taşınması, imhası ve zararsız hale getirilmesidir. Taşıyıcıya bu haklar kamu menfaatini korumak amacıyla verilmiştir.¹¹⁴ TTK 861/2'ye benzer düzenleme CMR m. 22'de de yer almaktadır. CMR m. 22'de de TTK'da olduğu gibi tehlikeli yük bildirimini yapılmaması halinde taşıyıcıya tasarruf hakları tanınmıştır. Bu hakların kullanılmış olması taşıyıcı için herhangi bir tazmin sorumluluğu doğurmayacaktır.

Kanunda kusursuz sorumluluk olarak sayılan; yetersiz ambalajlama ve işaretleme, taşıma senedine yazılan bilgilerdeki gerçeğe aykırılık, yanlışlık ve eksikliklerden sorumluluk, tehlikeli yük hakkında bildirim yükümlülüğünden sorumluluk ile 860'ıncı maddenin birinci fıkrasında belirtilen bilgi ve belgelerdeki eksiklik, gerçeğe aykırılık ve yoksunluk hallerinde yükümlü olan tarafın kusurlu olması şartı aranmaksızın sorumlu olduğu TTK m. 864/1'de belirtilmiştir. TTK m. 864/2 uyarınca gönderenin ilk fıkrada sayılan hallerden sorumlu olduğu tazminat miktarı sınırsız değildir. Gönderenin bu hallerde sorumluluğu gönderinin net olmayan her kilosu için 8,33 ÖÇH ile sınırlıdır.

Taşıma sözleşmelerinden doğan istem hakları (tazminat) TTK m. 855/1'e göre 1 yılda zamanaşımına uğrar. Ancak zarar taşıyıcının kastından veya pervasızca bir davranışı ile meydana gelmesi ihtimalinin bilinciyle işlenmiş bir fiil veya ihmalden dolayı gerçekleşmişse bu durumda taşıyıcının sorumluluğu için 3 yıllık zamanaşımı süresi uygulanacaktır. Benzer düzenleme CMR m. 32'de; *"İşbu antlaşma kapsamına giren taşımalardan doğan talep hakları bir yılda zamanaşımına uğrar. Bununla birlikte kast veya kendisine başvuru hâkimin hukukuna göre eşdeğer kabul edilen bir kusurun bulunması halinde zamanaşımı süresi üç yıldır."*¹¹⁵ şeklindedir.

SONUÇ

Karayoluyla tehlikeli maddelerin taşınmasında taraflara birtakım yükümlülükler düşmektedir. Gönderenin yükümlülükleri; yükleme ve boşaltma yükümlülüğü, ambalajlama, işaretleme ve etiketleme yükümlülüğü, tehlikeli yük hakkında bildirimde bulunma yükümlülüğüdür. Gönderen bu yükümlülüklerine aykırılıktan taşıyıcı-

¹¹⁴ Akıncı, *Karayolu ile Milletlerarası eşya*, 115.

¹¹⁵ Kendigelen ve Aydın, *"Karayolu ile Uluslararası Eşya,"* 517.

cıya karşı akdi sorumlu iken sözleşme tarafı olmayan kimselere karşı haksız fiilden sorumludur. Gönderenin yükleme ve boşaltma yükümlülüğüne aykırılıktan oluşacak zarardan sorumluluğu kusurlu ve sınırsız sorumluluk iken ambalajlama, işaretleme ve etiketleme yükümlülüğü ile tehlikeli yük hakkında bildirimde bulunma yükümlülüğünden kusursuz ve sınırlı sorumludur. Gönderen bu sorumluluklarından yükümlülüğüne aykırılık ile oluşan zarar arasındaki illiyet bağının bulunmadığını ispatla kurtulabilir.

Taşıyıcının taşıma sözleşmesinden doğan yükümlülüğü; yüke özen göstermektir. Özen yükümlülüğünün yerine getirilip getirilmediğinin tespitinde tehlikeli maddelerin taşınmasına özgü olarak hazırlanan ADR ve TMKTHY hükümleri dikkate alınarak değerlendirme yapılacaktır. Buna göre taşıyıcının tehlikeli maddelerin taşınması faaliyetinde yükümlülükleri; tehlikeli yüke uygun olan bir araç temin etme yükümlülüğü, tehlikeli yüke uygun tank ve konteyner temin etme yükümlülüğü tehlikeli maddelerin taşınması faaliyetinde kullanılacak personelin eğitilmiş olması yükümlülüğüdür. Taşıyıcının özen yükümlülüğü aykırılıktan sorumluluğu gönderene karşı akdi, diğer kimselere karşı haksız fiil sorumluluğudur. Her iki sorumluluk da kusurlu sorumluluktur. Taşıyıcı sorumluluklarından zararın TTK m. 878'de yer alan özel hallerden kaynaklandığını iddiası ile kurtulabilir. Ayrıca TTK m. 876 uyarınca zıya, hasar ve gecikme, taşıyıcının en yüksek özeni göstermesine rağmen kaçınamayacağı ve sonuçlarını önleyemeyeceği sebeplerden meydana gelmişse, taşıyıcı sorumluluktan kurtulacaktır.

Gönderen ve taşıyıcının yükümlülüklerini yerine getirmemeleri sorumluluklarını ortaya çıkaracaktır. Bu sorumluluk kendisini tazminat olarak göstermektedir.

Taşıma sözleşmelerinden doğan istem hakları (tazminat) TTK'nın uygulanacağı taşımalarda da CMR'nin uygulanacağı taşımalarda da 1 yılda zamanaşımına uğrar. Ancak zarar taşıyıcının kasıtlı veya pervasızca bir davranışı ile meydana gelmesi ihtimalinin bilinciyle işlenmiş bir fiil veya ihmalden dolayı gerçekleşmişse bu durumda taşıyıcının sorumluluğu için 3 yıllık zamanaşımı süresi uygulanacaktır.

Tehlikeli maddelerin taşınması faaliyetini düzenleyen mevzuatın oldukça dağınık olması ve kanun düzeyinde bir düzenlemenin bulunmaması bu konuda genel bir eleştiridir. İkincil mevzuat olarak hazırlanan TMKTHY’de de ayrıntılı düzenleme yapılmamış bunun yerine isabetsiz olarak, resmi çevirisi yapılmayan ADR’ye atf yapılmıştır.

Mevzuatta yer alan tanımlar ulusal mevzuatımızda yeknesak değildir. TTK’da taşıyıcı kavramı kullanılmış TMKTHY ve Karayolu Taşıma Kanununda ise taşımacı kavramı kullanılmıştır. TTK’da gönderilen kavramı kullanılmış, ADR’de gönderilen kavramı yerine alıcı kavramı kullanılmıştır. Bunun gibi mevzuatımızda yeknesak olmayan tanımların karayolu taşıma hukuku terminolojisine uygun olarak değiştirilmesi mevzuatın daha iyi anlaşılabilirlikte uygulanmasına katkı sağlayacaktır.

Hakem Değerlendirmesi	: Çift kör hakem.
Finansal Destek	: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.
Çıkar Çatışması	: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Etik Kurul Onayı	: Yazar, etik kurul onayının gerekmediğini belirtmiştir.
Peer Review	: Double peer-reviewed.
Financial Support	: The author declared that this study has received no financial support.
Conflict of Interest	: The author has no conflict of interest to declare.
Ethics Committee Approval	: The author stated that ethics committee approval is not required.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Burak. *Taşıma Hukuku Deniz Ticareti Hariç*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2018.
- Adıgüzel, Burak. "Yeni Türk Ticaret Kanunu'nda Eşya Taşıma Hukuku Alanında Getirilen Yenilikler(Türk Ticaret Kanunu'nu Beklerken Sempozyumu 10-11-12 Mayıs 2012)." *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 18, no. 2 (2013): 769-791.
- Akan, Pınar. *Deniz Taşımacılığında Taşıyanın Yüke Özen Yükümlülüğünün İhlalinden Doğan Sorumluluğu*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2007.
- Akıncı, Ziya. *Karayolu ile Milletlerarası eşya taşımacılığı ve CMR*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1999.
- Arkan, Sabih. *Karada Yapılan Eşya Taşımalarında Taşıyıcının Sorumluluğu*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1982.
- Arkan, Sabih. "Karayolu ile Eşya Taşınmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin Uygulanma Koşulları ve Taşıyıcının Sorumluluğunu Düzenleyen Hükümleri." *BATİDER* 10, no. 2 (1979): 397-414.
- Asgarov, Natig. "Gönderenin Taşıma Sözleşmesi Gereğince Tehlikeli Eşya Hakkında Beyanda Bulunma Yükümlülüğü." *BATİDER* 28, no. 21 (2012): 297-322.
- Aydın, Alihan. *CMR'ye göre Taşıyıcının Zıya, Hasar ve Gecikmeden Doğan Sorumluluğu*. İstanbul: Arkan Basım Yayım, 2006.
- Ayhan, Rıza, Mehmet Özdamar ve Hayrettin Çağlar. *Ticari İşletme Hukuku Genel Esaslar*. Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2013.
- Belbez, Hikmet. "Nakil Sözleşmesi ve Nakliyecinin Sorunu." *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 3, no. 2 (1946).
- Bozkurt Bozabalı, Banu. "Türk Hukukunda ve Uluslararası Hukukta Havayoluyla Yolcu Taşıma Sözleşmelerinde Taşıyanın Ölüm ve Cismani Zarardan Doğan Hukuki Sorumluluğu." *Doktora Tezi*. Yeditepe Üniversitesi. 2010.
- Can, Mertol. *CMR ve Alman Ticaret Kanunları ile Mukayeseli Olarak Türk Taşıma Hukukunun Genel Esasları*. Ankara: İmaj Yayıncılık, 2017.
- Can, Mertol. "4925 Sayılı Karayolu Taşıma Kanunu'na Göre Karayoluyla Yapılan Taşımaların Tabi Olduğu Hukuki Esaslar." *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 9 no. 1-2 (2005): 11-63.

- Çağa, Tahir ve Rayegan Kender. *Deniz Ticareti Hukuku-2*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2010.
- Doğanay İsmail. "Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Karada Eşya Taşınması." *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi* 5, no. 3 (1968): 432-479.
- Eren, Fikret. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2012.
- Eriş, Gönen. *Açıklamalı İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu*. Cilt 4. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2010.
- Görçün, Ömer Faruk. "Tehlikeli Maddelerin Denizyolunda Taşınması ve Risk Yönetimi: Türk Boğazlar Bölgesi Örneği." Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi. 2012.
- Karabağ Bulut, Nil. *Üçüncü Kişiyi Koruyucu Etkili Sözleşme*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2009.
- Kaya, Arslan. "Kara Yolu İle Eşya Taşınmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin (CMR) Uygulanma Şartları Ve Öngörülen Sorumluluğun Esasları (1)." İç. *Oğuz İmregün'e Armağan Kitabı*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 1998.
- Kaya, Arslan. *Makalelerim 1*, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2012.
- Kaya, Arslan. "Taşıyıcının Kara Yolu İle Eşya Taşınmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme(CMR)'de Öngörülen Sorumluluğun Esasları(2)." *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 56 no. 1-4 (1998): 239-267.
- Kender, Rayegan, Ergon Çetingil ve Emine Yazıcıoğlu. *Deniz Ticareti Hukuku*. İstanbul: On iki Levha Yayıncılık, 2014.
- Kendigelen, Abuzer ve Alihan Aydın. "Karayolu ile Uluslararası Eşya Taşıma Sözleşmesine İlişkin Antlaşma(CMR): Resmi Çeviriye İlişkin Sorunlar ve Bir Serbest Çeviri Denemesi." İç. *Prof Dr. Ömer Teoman'a 55. Yaş Günü Armağanı 1*. İstanbul: Beta Basımevi, 2002.
- Kılıçoğlu, Ahmet M. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Turhan Yayıncılık, 2009.
- Kıran, Süleyman. *Taşıma Hukukunda Karayoluyla Tehlikeli Eşya Taşınması*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2015.
- Kıran Süleyman, "Karayoluyla Gerçekleştirilen Taşımalarda TTK'nın Taşıma İşleri Kitabında İhdas Edilen Hükümlerin Uygulanması Açısından Taşıt Kavramının Etkisi." *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, no. 1 (2016): 299-318.

- Kıran, Süleyman, *Karayoluyla Eşya Taşımada Taşıma Ücreti*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2018.
- Koşer, Nihal. "Deniz Yoluyla Konteyner Taşımacılığında Konteynere Uygulanacak Hukuki Rejim." Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. 2015.
- Nomer, Haluk N. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2012.
- Özdemir, Turkyay. *Uluslararası Eşya Taşıma Hukuku (Zıya ve/veya Hasar Sorumluluğu)*. İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2006.
- Özyağcı, Süreyya. "Tehlikeli Maddelerin Karayolu İle Taşınması." Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi. 2008.
- Reisoğlu, Safa. *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2012.
- Sezer, Nil. *Ülkemizde Karayoluyla Tehlikeli Madde Taşımacılığında Tarafların Sorumluluklarının Hukuki Çerçevesi*. Ankara: Bilge Yayınevi, 2018.
- Sözer, Bülent. *Deniz Ticareti Hukuku*. Cilt 1. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2017.
- Topaloğlu, Mustafa. "Karayoluyla Uluslararası Eşya Taşımalarından (CMR) Doğan Hukuki Sorumluluk." *28-29 Mayıs Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu* (2009): 393-407.
- Topsoy, Fevzi. "Taşınma Eşyası Taşımalarında Taşıyıcının Özel Yükümlülükleri." *Ankara Barosu Dergisi*, no. 2 (2014): 21-46.
- Uzun, Elif. "Tehlikeli Madde Taşıyan Ticaret Gemileri Hakkında Milletlerarası Standartlar ve Boğazlardan Geçiş." *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni* 23, no.1-2, (2003): 851-875.
- Üstündağ, Bahar. "Türk Hukukunda Eşya Taşıma Sözleşmesi." İç. *Fikret Eren'e Armağan Kitabı*. Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2006.
- Vuruk Gülsen, "Denizyolu Tehlikeli Madde Taşımacılığı ve Türkiye Uygulaması, Sorunları ve Çözüm Önerileri." Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi. 2008.
- Zeyneloğlu, Ahmet. *Uygulamalı Taşıma Hukuku*. Ankara: Olgaç Matbaası, 1980.